

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Λόγος Δίκαιος και Άδικος»

Συγγραφή: ΓΕΩΡΓΙΑ (ΓΙΟΥΛΗ) ΑΛΕΞΙΟΥ

Εφαρμογή: ΕΛΕΝΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Λόγος δίκαιος και άδικος

.

Εφαρμογή σεναρίου

Ελένη Αντωνίου

Δημιουργία σεναρίου

Γεωργία (Γιούλη) Αλεξίου

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη

Γ΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

3ο Γενικό Λύκειο Αγίας Παρασκευής

Χρονολογία

Από 06-03-2015 έως 20-03-2015

Διδακτική/θεματική ενότητα

Εγχειρίδιο «Έκφραση-έκθεση» Γ΄ Λυκείου, έκδοση 2014:

α)3^ο Κεφάλαιο «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» (σελ. 201-236)

Υποενότητες : Η γλώσσα της εξουσίας και η γλώσσα της παιδείας, Ομιλία στη Στοκχόλμη, Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός

β) Παράρτημα: η ενότητα «Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο : τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου» (σελ. 267-270 του σχολικού βιβλίου)

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

-

Χρονική διάρκεια

5 ώρες

Χώρος

Σημειώνονται οι χώροι που αξιοποιήθηκαν για την εφαρμογή του σεναρίου ως εξής:

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με προβολέα.

II. Εικονικός χώρος: διαδίκτυο, wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Οι μαθητές πρέπει να είναι ήδη στοιχειωδώς εξοικειωμένοι με την θεωρία του σχολικού εγχειριδίου σχετικά με τους τρόπους ανάπτυξης παραγράφου. Αναγκαία είναι η δεξιάτητα στη χρήση του Η/Υ τόσο από τον εκπαιδευτικό όσο και από κάποιους μαθητές (έναν τουλάχιστον σε κάθε ομάδα εργασίας, ο οποίος θα είναι και ο συντάκτης της εργασίας της ομάδας στον Η/Υ), γιατί στο σενάριο προβλέπεται η δημοσίευση των εργασιών στη σελίδα της τάξης στο [wiki](#). Ως εκ τούτου, καλό θα είναι να έχει δημιουργηθεί από τον καθηγητή σε συνεργασία με τους μαθητές ένας αντίστοιχος λογαριασμός για την ανάρτηση και το σχολιασμό του υλικού τους, αν δεν υπάρχει ήδη. Η διαδικασία αυτή μπορεί να ενταχθεί στο μάθημα της Πληροφορικής με παροχή σχετικών οδηγιών στους μαθητές από τον καθηγητή της πληροφορικής, αν δε γνωρίζει ο συνάδελφος που θα εφαρμόσει το σενάριο.

Βοηθητική είναι η εξοικείωση των μαθητών στην [ομαδοσυνεργατική μέθοδο](#) εργασίας, καθώς θα συντάξουν τα κείμενα της ομάδας τους και ένας από αυτούς θα παρουσιάσει στο τέλος την εργασία της ομάδας του στην ολομέλεια. Αφού ολοκληρωθεί το σενάριο, μπορεί να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου με τη βοήθεια του υπεύθυνου χειριστή της σχολικής ιστοσελίδας.

Σε επίπεδο υλικοτεχνικών υποδομών, είναι απαραίτητο να διατεθεί για την παραγωγή του υλικού το Εργαστήριο των Η/Υ του σχολείου καθώς και μία αίθουσα προβολής για την τελική παρουσίαση των εργασιών. Αν δε διατίθεται το εργαστήριο, χρειάζονται πέντε υπολογιστές -ένας για κάθε ομάδα- και ασύρματη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Επίσης, απαραίτητη είναι τουλάχιστον μία συσκευή usb flash για το σώσιμο των αρχείων μετά την ολοκλήρωση κάθε εργασίας και τη συγκέντρωση του υλικού.

Τέλος, ο καθηγητής πρέπει να έχει ετοιμάσει και φωτοτυπήσει τα φύλλα εργασίας για τους μαθητές ή να τα προβάλλει σε ηλεκτρονική μορφή στην αίθουσα με προβολέα ή ακόμα καλύτερα να τα έχει αναρτήσει στο wiki της τάξης. Ακόμη πρέπει να έχει ενημερώσει τους μαθητές να έχουν μαζί τους το σχολικό εγχειρίδιο της γλώσσας της Γ' Λυκείου.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη και στο εργαστήριο των Η/Υ του σχολείου.

Το σενάριο στηρίζεται

Γεωργία (Γιούλη) Αλεξίου, «Λόγος Δίκαιος και Άδικος». Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου, 2014.

Το σενάριο αντλεί

-

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο στηρίζεται στην κατανομή των εργασιών σε πέντε ομάδες μαθητών με πέντε ή έξι μέλη αντίστοιχα η καθεμία. Σκοπός τους είναι η παρουσίαση σύντομων ομιλιών με τη βοήθεια αρχείου παρουσίασης (ppt) προς τους συμμαθητές τους με θέμα την προσέγγιση και την εξοικείωση με τη γλώσσα της εξουσίας (άδικος λόγος) και τη γλώσσα της παιδείας (δίκαιος λόγος) καθώς και με τα βασικά χαρακτηριστικά τους, όπως αυτά παρουσιάζονται στα δοθέντα στους μαθητές κείμενα. Στόχος της μελέτης της θεματικής ενότητας και των υποενοτήτων της είναι η υιοθέτηση της ευγένειας στις καθημερινή γλωσσική επικοινωνία των μαθητών και η αποφυγή συγκρούσεων μέσω της χρήσης του διαλόγου και της αμοιβαίας κατανόησης κατά την επικοινωνία με τον περίγυρό τους. Επιπλέον στόχος είναι η συνειδητή εφαρμογή της θεωρίας για την ανάπτυξη παραγράφου μέσα από την πρακτική άσκηση δόμησης συγκεκριμένου τύπου παραγράφου. Θα ακολουθήσει συζήτηση για τα φαινόμενα χρήσης της γλώσσας για ιδιοτελείς σκοπούς. Επιπρόσθετα, θα παρουσιαστεί ο ορισμός του όρου «προπαγάνδα» μέσα από την ερμηνευτική προσέγγιση των κειμένων του βιβλίου της γλώσσας (σελ.201-236, έκδοση 2014). Τα παραπάνω θα προβληθούν σε ένα αρχείο παρουσίασης και, μετά, θα καταγραφούν στο wiki της τάξης. Τέλος, θα γίνει η διάκριση των τρόπων ανάπτυξης παραγράφου σύμφωνα με τη θεωρία του βιβλίου στο Παράρτημα του σχολικού βιβλίου και στην ενότητα «Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο» (σελ. 267-270). Στο σενάριο [αξιοποιείται η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία](#) με τη μέθοδο project, καλλιεργείται, η συνθετική ικανότητα (οι μαθητές συνθέτουν ένα νέο κείμενο με βάση την έρευνα που έχουν κάνει σχετικά με το κειμενικό είδος και το περιεχόμενο), η αφαιρετική ικανότητα (εντοπισμός και αφαίρεση περιττών στοιχείων της έρευνάς τους) και η μεταγνωστική

ικανότητα των μαθητών (αναστοχάζονται και σκέφτονται σύγχρονα φαινόμενα χρήσης της γλώσσας εξουσίας και της γλώσσας παιδείας. Καλλιεργείται, ακόμη, ο κριτικός γραμματισμός (στάση απέναντι στην προπαγάνδα) ο σχολικός γραμματισμός (υλικό για τη θεματική γλώσσα εξουσίας – γλώσσα παιδείας, για τη διάκριση των τρόπων ανάπτυξης παραγράφου) και ο [ψηφιακός γραμματισμός](#) (χρήση Η/Υ, χρήση wiki, power point, έρευνα στο διαδίκτυο).

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Το σκεπτικό της πρότασης βασίζεται: α) στην ανάγκη κατανόησης από τους μαθητές της διάκρισης ανάμεσα στη γλώσσα της εξουσίας και της γλώσσας της παιδείας (άδικου λόγου και δίκαιου λόγου), β) στην ανάγκη συνειδητοποίησης των φαινομένων χρήσης της γλώσσας της εξουσίας και της συνακόλουθης χειραγώγησης της κοινής γνώμης. Για την επίτευξη των στόχων αυτών κρίθηκε σκόπιμη η χρήση των κειμένων του σχολικού βιβλίου τα οποία και ποικίλα είναι και προσφέρονται για την ερμηνεία του σκεπτικού της διδακτικής πρότασης. Στη διδακτική πρόταση συμπεριλήφθηκε μία συνθετική παραγωγή σύντομου γραπτού λόγου βασισμένη στη θεωρία περί τρόπων ανάπτυξης παραγράφου, καθώς η εργασία αυτή αποτελεί βασικό ζητούμενο στις πανελλήνιες εξετάσεις. Κρίθηκε, επίσης, σκόπιμη η αξιοποίηση των εργαλείων της τεχνολογίας, καθώς αυτά κάνουν ενδιαφέρον το μάθημα για τους μαθητές, είναι ελκυστικά και προσφιλή σε αυτούς και καθιστούν ενεργητική τη συμμετοχή όλων των μαθητών στο μάθημα. αναπτύσσοντας τη δεξιότητα του ψηφιακού γραμματισμού.

Καθώς οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου βιώνουν έντονα την ψηφιακή επικοινωνία και αλληλεπίδραση, η επιλογή της συγκεκριμένης ενότητας του κεφαλαίου «Δίκαιος και άδικος λόγος» στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας ελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών και τους παρακινεί να διερευνήσουν τη χρήση της γλώσσας στην

καθημερινή επικοινωνία και διαδικτυακή ενημέρωσή τους. Παράλληλα, διακρίνουν τις έννοιες της προπαγάνδας και του εθνικισμού μέσω της υποενότητας «Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός» που περιέχεται στο σχολικό βιβλίο της Νεοελληνικής Γλώσσας. Τέλος, με την παρακίνηση των μαθητών να συνθέσουν στο wiki της τάξης τους ένα κείμενο, στον τύπο του άρθρου, για τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τους τρόπους αντιμετώπισής της, ανατροφοδοτείται η εξάσκηση στην αποτύπωση και των δικών τους σκέψεων και προβληματισμών αλλά και στην ενίσχυση του πνεύματος της ομαδικής συνεργασίας και την υιοθέτηση μιας κριτικής στάσης απέναντι στην πολιτική ζωή.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Το σκεπτικό της διδακτικής παρέμβασης βασίστηκε στους εξής στόχους βάσει του μοντέλου του ρόμβου ([Κουτσογιάννης 2013](#), [Κουτσογιάννης 2007](#)) :

A. Γνώσεις για τον κόσμο και στάσεις, αξίες, πεποιθήσεις : σκοπός είναι ο μαθητής :

- να μπορεί να επιλέγει το αρμόζον είδος γλώσσας για κάθε περίπτωση,
- να είναι κριτικός «αναγνώστης» της γλώσσας και των γλωσσικών σημειωτικών πόρων οποιουδήποτε κειμένου,
- να προβληματιστεί για τη στάση του απέναντι στη χρήση της γλώσσας και την ερμηνεία της από τον περίγυρό του,
- να οξύνει το γλωσσικό του αισθητήριο,
- να χρησιμοποιεί συνειδητοποιημένα την ελληνική γλώσσα.

B. Γνώσεις για το γνωστικό αντικείμενο, δηλ. τη γλώσσα και την πληροφορική (γνωστικοί στόχοι) είναι :

- να αντιληφθεί ο μαθητής τον τρόπο συγγραφής ενός άρθρου,
- να κατανοεί το κειμενικό είδος του άρθρου και τον τρόπο ανάπτυξης μιας παραγράφου,
- να συνθέτει μία παράγραφο με έναν προκαθορισμένο τρόπο ανάπτυξης.

Οι ειδικότεροι στόχοι είναι :

Ως προς τις γνώσεις για το μάθημα της Ν. Γλώσσας:

- να μπορεί ο μαθητής να συνδράμει ηλεκτρονικά στη συλλογική συγγραφή ενός ηλεκτρονικού κειμένου (άρθρο),
- να κατανοήσει τους τρόπους ανάπτυξης παραγράφου και τα βασικά χαρακτηριστικά τους,
- να συμμετέχει στην προφορική παρουσίαση της εργασίας της ομάδας του στην ολομέλεια

Ως προς τις γνώσεις για τον κόσμο :

- να μπορεί ο μαθητής να αξιολογεί την αξιοπιστία ενός προφορικού ή γραπτού κειμένου των πηγών από την οπτική μορφή τους, από την προσωπικότητα του συγγραφέα αλλά και από τη χρήση της γλώσσας,
- να εξασκηθεί στη χρήση τεχνολογικών εργαλείων WEB 2.0,
- να μπορεί να ασκείται σε ψηφιακό περιβάλλον .

Γ. Γραμματισμοί :

Από τους παραπάνω στόχους αναδεικνύεται η χρήση των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού (μέσων για διάβασμα, γράψιμο και επικοινωνία). Μερικοί από τους γραμματισμούς που επιδιώκονται στο σενάριο είναι :

- Ο ψηφιακός ή νέος γραμματισμός : οι μαθητές να εξοικειωθούν με τη χρήση και τη νέα κειμενικότητα του Η/Υ δηλ. τον επεξεργαστή κειμένου, το είδος των γραμμάτων, της γραμματοσειράς, την επιλογή σημειωτικών πόρων. Οι μαθητές να κατασκευάσουν ένα ηλεκτρονικό τετράδιο στο wiki στο οποίο θα καταγράφουν και θα έχουν συγκεντρωμένες όλες τις ατομικές και ομαδικές

εργασίες τους. Σε αυτό θα ασκηθούν στη δημιουργία ομαδικού γραπτού λόγου με ενσωμάτωση ατομικών σχολίων ή διορθώσεων.

- ο πραγματολογικός γραμματισμός : ενσωμάτωση των ΤΠΕ εντός του σχολικού τυπικού προγράμματος (ο κάθε μαθητής/ομάδα να έχει το σταθμό εργασίας του)
- ο αναγνωριστικός γραμματισμός : οι μαθητές να εντοπίζουν τον τρόπο ανάπτυξης μιας παραγράφου
- ο σχολικός ή κλασικός γραμματισμός : οι μαθητές να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά των τρόπων ανάπτυξης παραγράφων
- ο γνωστικός γραμματισμός : οι μαθητές να χρησιμοποιούν το σχολικό εγχειρίδιο για την αναζήτηση και μελέτη των κειμένων
- ο πολυγραμματισμός : οι μαθητές να επεξεργάζονται και να συνθέτουν πολυτροπικό κείμενο με διαφορετικούς σημειωτικούς πόρους (γλωσσικούς, οπτικούς)
- ο κοινωνικός γραμματισμός : να επιλέγουν οι μαθητές κριτικά τις πηγές ενημέρωσής τους ανάλογα με το συγγραφέα και το είδος της γλώσσας που χρησιμοποιεί.
- ο κριτικός γραμματισμός : να διακρίνουν οι μαθητές για ποιο σκοπό και από ποια οπτική γωνία γράφεται ένα κείμενο

Δ. Διδακτικές πρακτικές :

Θεωρίες μάθησης : στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση εφαρμόζονται :

- η ανακαλυπτική θεωρία του Bruner καθώς οι μαθητές μέσα από την ανάγνωση των κειμένων ανακαλύπτουν, καθοδηγούμενοι από τον καθηγητή τους, τη σημασία της χρήσης της γλώσσας και του τρόπου έκφρασης στην καθημερινή ζωή των πολιτών.

- η κονστρουκτιβιστική θεωρία του Piaget, καθώς η γνώση δομείται στην προϋπάρχουσα εμπειρία και κατάκτηση (οι μαθητές ήδη από την Α΄ Λυκείου αναγνωρίζουν τρόπους ανάπτυξης παραγράφου). Επίσης, γνωρίζουν να συνθέτουν μία παρουσίαση με λογισμικό παρουσίασης (ppt), να την κοινοποιούν -έστω μερικοί- στο wiki της τάξης τους.
- Γίνεται, επίσης, αξιοποίηση της κοινωνικοπολιτισμικής θεωρίας του Vygotsky και της Ζώνης Επικείμενης Ανάπτυξης του μαθητή καθώς μαθαίνει ο ίδιος με τη συλλογική συγγραφή κειμένου αλλά ταυτόχρονα διδάσκεται από τη συνεργασία με τους συμμαθητές του στην ομάδα του και μέσω της κοινωνική αλληλεπίδρασης που υπάρχει με τις άλλες ομάδες της τάξης του (χρήση Wiki, διαμόρφωση απόψεων της ομάδας)

Άλλες διδακτικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται είναι :

- ο καταγισμός ιδεών, κυρίως στην αρχική προσέγγιση της ενότητας με τον αποσυμβολισμό της στάσης των χεριών στις προβαλλόμενες εικόνες
- η ομαδοσυνεργατική μέθοδος εργασίας για την αφομοίωση της ύλης της ενότητας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Στο κεφάλαιο «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» του σχολικού εγχειριδίου της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ΄ Λυκείου περιλαμβάνεται το θέμα του τρόπου χρήσης της γλώσσας μας. Στην υποενότητα «Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας» γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά των δύο ειδών της γλώσσας και παρουσιάζεται η στενή σχέση του τρόπου χρήσης της γλώσσας με τον επιδιωκόμενο σκοπό του ομιλητή. Η σχέση αυτή διαπιστώνεται διαχρονικά τόσο στον τομέα της πολιτικής όσο και της εκπαίδευσης. Προβάλλεται η διαφορά του προπαγανδιστικού λόγου από τον εκλογικευμένο λόγο και γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά και τις διαφορές των δύο ειδών λόγου καθώς και στη δυνατότητα που έχει ο λόγος της παιδείας να

διεκδικήσει κάθε είδους δικαιώματα με επιτυχία, αποφεύγοντας τη χρήση συγκρούσεων ή αγενούς συμπεριφοράς.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Υπάρχει σαφής σύνδεση με το [αναλυτικό πρόγραμμα και τις οδηγίες διδακτέας ύλης](#) του μαθήματος του κεφαλαίου «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» του βιβλίου της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ΄ Λυκείου (σελ. 201-236), και συγκεκριμένα με τις υποενότητες του «Η γλώσσα της εξουσίας και η γλώσσα της παιδείας», «Ομιλία στη Στοκχόλμη», «Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός». Επίσης, υπάρχει σύνδεση με την ενότητα του Παραρτήματος «Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο : τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου» (σελ. 267-270 του σχολικού βιβλίου).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται γιατί α) προσδίδουν ενδιαφέρον στο μάθημα, β) ενισχύουν την εξοικείωση των μαθητών με τα τεχνολογικά εργαλεία στο εργαστήριο του σχολείου τους ([Κυνηγός 2002](#)), γ) καθιστούν βιωματική τη μάθηση και δ) αναπτύσσουν παράλληλα με το σχολικό γραμματισμό και τον ψηφιακό γραμματισμό των μαθητών. Έτσι, οι ΤΠΕ διευκολύνουν τη διδασκαλία της ενότητας, εμπλέκουν όλους τους μαθητές σε ψηφιακές δραστηριότητες, και συμβάλλουν στη σύνδεση της σχολικής γνώσης με την πρακτική εφαρμογή της στις καθημερινές δραστηριότητες των μαθητών.

Κείμενα

Το συνοδευτικό υλικό που αξιοποιείται ως διδακτικός πόρος του σεναρίου είναι:

[Έκφραση – Έκθεση Γ΄ Λυκείου](#) έκδοση 2014)

["Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας"](#) (σελ. 208-211) ([κείμενο 1](#))

["Ο διάλογος Προμηθέα-Ερμή"](#) (σ. 214-215) ([κείμενο 2](#))

["Ο Διάλογος Αντιγόνης Κρέοντα"](#) (σ. 216-217) ([κείμενο 3 α](#))

[απάντηση του Μεγάλου Βασιλείου](#) (σελ.217-218) ([κείμενο 3](#) β)

την "[Ομιλία](#)" του Σεφέρη στη Σουηδική Ακαδημία (σελ. 219-220) ([κείμενο 4](#))
[κείμενα των σχολικών εγχειριδίων που ανθολογήθηκαν από τα αναγνωστικά των δικτατοριών του Ιωάννου Μεταξά και του Ενβέρ Χότζια](#) (σελ.231-232) ([κείμενο 5](#) α,β)

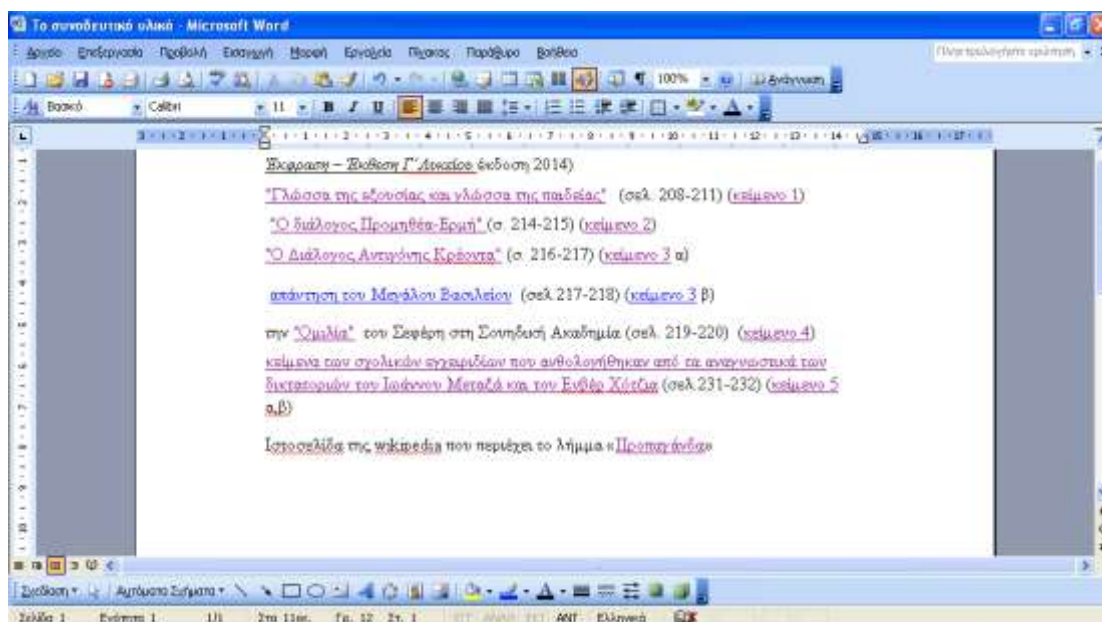
Ιστοσελίδα της wikipedia που περιέχει το λήμμα «[Προπαγάνδα](#)» ([Εικόνα 1](#))

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Στάδιο 1: (1 ώρα). 1η ώρα (45 λεπτά). Αίθουσα με προβολέα. και πίνακα. Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες των πέντε και έξι ατόμων και έχουν μαζί τους το σχολικό εγχειρίδιο της Νεοελληνικής Γλώσσας και το τετράδιό τους. Παρουσιάζεται για 5' λεπτά στους μαθητές η θεματική της προς διδασκαλία ενότητας. Στην οθόνη προβάλλεται αρχικά μία διαφάνεια με τις θεματικές ενότητες του μαθήματος κεφαλαίου «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» του βιβλίου της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ' Λυκείου (σελ. 201-236), και συγκεκριμένα με τις υποενότητες του «Η γλώσσα της εξουσίας και η γλώσσα της παιδείας», «Ομιλία στη Στοκχόλμη», «Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός». Επίσης, υπάρχει σύνδεση με την ενότητα του Παραρτήματος «Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο : τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου» (σελ. 267-270 του σχολικού βιβλίου) ([Εικόνα 2](#))

Εικόνα 2

Δίνονται επίσης, οι ακόλουθες παραπομπές στα επιπλέον σχετικά κείμενα :

Έκφραση – Έκθεση Γ' Λυκείου έκδοση 2014)

"Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας" (σελ. 208-211) ([κείμενο 1](#))

"Ο διάλογος Προμηθέα-Ερμή" (σ. 214-215) ([κείμενο 2](#))

"Ο Διάλογος Αντιγόνης Κρέοντα" (σ. 216-217) ([κείμενο 3 α](#))

απάντηση του Μεγάλου Βασιλείου (σελ.217-218) ([κείμενο 3 β](#))

την "Ομιλία" του Σεφέρη στη Σουηδική Ακαδημία (σελ. 219-220) ([κείμενο 4](#))

κείμενα των σχολικών εγχειριδίων που ανθολογήθηκαν από τα αναγνωστικά των δικτατοριών του Ιωάννου Μεταξά και του Ενβέρ Χότζια (σελ.231-232) ([κείμενο 5 α,β](#))

Ιστοσελίδα της wikipedia που περιέχει το λήμμα «[Προπαγάνδα](#)»

Στη συνέχεια ζητείται από τους μαθητές να παρατηρήσουν σιωπηλά τις δύο εικόνες από το εισαγωγικό φύλλο εργασίας ([f_e_0](#)), οι οποίες προβάλλονται ταυτόχρονα στην

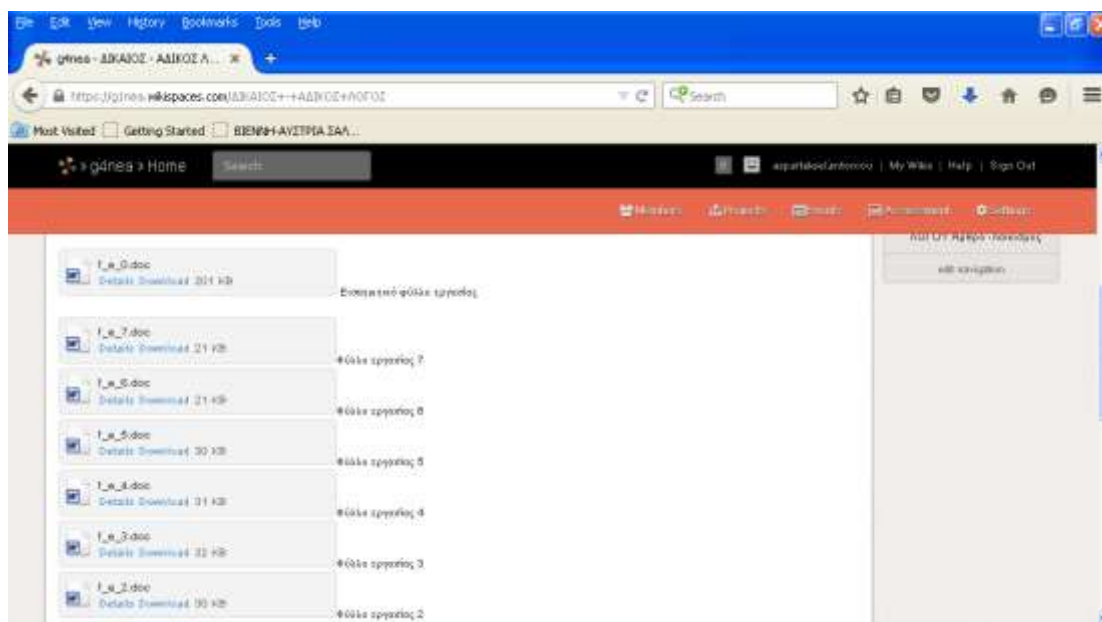

θόνη της αίθουσας. Πρόκειται για τον Πίνακα του Γύζη «Το κρυφό σχολειό» και τη φωτογραφία του Χίτλερ (σελ. 210-211 του σχολικού βιβλίου αντίστοιχα). Ύστερα ζητείται από τους μαθητές εντός 5' να συμπληρώσουν τις δύο στήλες του πίνακα του εισαγωγικού φύλλου εργασίας με ρήματα τα οποία θα αποδίδουν τον αποσυμβολισμό της στάσης των χεριών του παπά και του Χίτλερ. Στη συνέχεια, και αφού συμπληρωθεί με αρκετά ρήματα ο πίνακας, ζητείται από τους μαθητές να διαγράψουν τις επικεφαλίδες των δύο στηλών (το χέρι του παπά, το χέρι του Χίτλερ) και να τις αντικαταστήσουν με τους τίτλους : Ο Δίκαιος λόγος και ο άδικος λόγος αντίστοιχα. Οι μαθητές αντιλαμβάνονται τις ομοιότητες της αντιστοιχίας των τίτλων με τα ρήματα και καλούνται να δημιουργήσουν προτάσεις χρησιμοποιώντας σε αυτές τα ρήματα που αρχικά καταγράφηκαν στον πίνακα. ([Πίνακας 1](#)). Οι μαθητές σημειώνουν χειρόγραφα - ή ηλεκτρονικά, αν βρεθούν στο εργαστήριο των Η/Υ, τις γραπτές απαντήσεις τους και συζητούν τα συμπεράσματά τους για 10'.

2^η ώρα (45 λεπτά). Εργαστήριο Η/Υ. Οι μαθητές κάθονται μπροστά στους σταθμούς εργασίας τους ανά ομάδες (ίδιες με εκείνες της προηγούμενης διδακτικής ώρας). Διανέμονται στους μαθητές τα [φύλλο εργασίας 1](#), [φύλλο εργασίας 2](#), [φύλλο εργασίας 3](#), [φύλλο εργασίας 4](#) και [φύλλο εργασίας 5](#) - κάθε φύλλο εργασίας αντιστοιχεί σε καθεμία από τις πέντε ομάδες- και τους ζητείται να αναλάβουν από έναν ρόλο στην ομάδα τους (γραμματέας, παρουσιαστής, ακαδημαϊκός υπεύθυνος, χειριστής Η/Υ, κ.λ.π). Ας σημειωθεί ότι όλα τα φύλλα εργασίας διατίθενται και ηλεκτρονικά καθώς υπάρχουν και στο wiki της τάξης (Εικόνα 3).

Εικόνα 3

Στη συνέχεια ζητείται από τους μαθητές να μελετήσουν σιωπηρά το κείμενο της ομάδας τους για 10-15' και να απαντήσουν πρόχειρα και χειρόγραφα σε 20' τη συνοδευτική άσκηση της ομάδας τους ακολουθώντας τις οδηγίες από το φύλλο εργασίας ([Πίνακας 5](#)). Σε όλα τα φύλλα εργασίας υπάρχει μία άσκηση. Μερικά φύλλα εργασίας περιέχουν και ένα σύντομο σημείωμα από το σχολικό βιβλίο το οποίο είναι ενημερωτικό για το κείμενο που ακολουθεί, ώστε αυτό να γίνει πιο εύκολα κατανοητό από τους μαθητές. Η άσκηση αφορά τα χαρακτηριστικά της γλώσσας της εξουσίας και της γλώσσας της παιδείας καθώς και τη θέση του συγγραφέα. Από τους μαθητές ζητείται, μετά, συμβουλευόμενοι τις χειρόγραφες σημειώσεις τους, να απαντήσουν, σε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) και σε, τουλάχιστον, τρεις διαφάνειες στα σχετικά ερωτήματα κατανόησης του κειμένου συνθέτοντας παράλληλα μία παράγραφο με προκαθορισμένο τρόπο ανάπτυξης. Οι μαθητές σημειώνουν ηλεκτρονικά –ή χειρόγραφα αν δεν βρεθούν στο εργαστήριο των Η/Υ, τις γραπτές

απαντήσεις τους και προχωρούν μέσω του χειριστή Η/Υ της ομάδας τους στη δόμηση της συγκεκριμένης παραγράφου σε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) στα επόμενα 20' (βλ. τα αρχεία «[omada A](#), [omada B](#), [omada C](#), [omada D](#), [omada E](#)» στον φάκελο «[Τεκμήρια](#)»). Στην πρώτη διαφάνεια αναφέρονται τα στοιχεία των μελών της ομάδας και το θέμα του φύλλου εργασίας. Μπορούν να φιλοτεχνήσουν, αν θέλουν, αισθητικά το αρχείο τους.

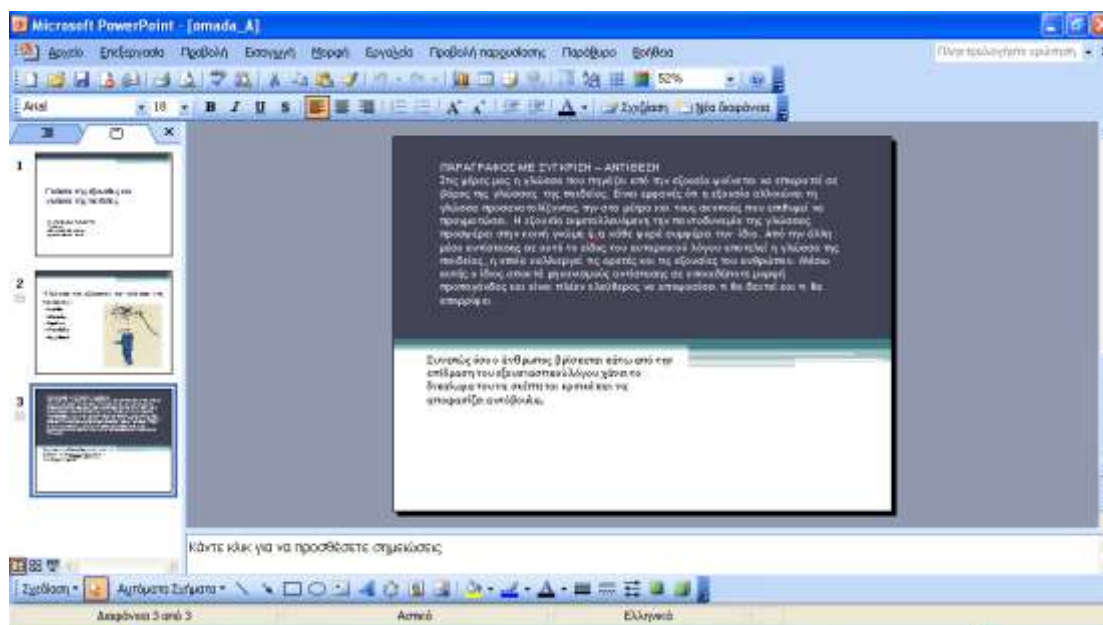
3^η ώρα (45 λεπτά). Εργαστήριο Η/Υ. Τα επόμενα 20' ο παρουσιαστής κάθε ομάδας θα ανακοινώσει την εργασία της στην ολομέλεια. Μετά το πέρας όλων των παρουσιάσεων ακολουθεί η κριτική τους και η συζήτηση για το θέμα της ενότητας. Οι απαντήσεις κωδικοποιούνται από διαφορετικό μέλος της κάθε ομάδας στον πίνακα στα εξής σημεία ([Πίνακας 2](#)) :

1. Γλώσσα της εξουσίας : είναι η σκόπιμη χρήση γλώσσας που στοχεύει στην εξυπηρέτηση συμφερόντων.
2. Η γλώσσα της εξουσίας μπορεί να ταυτιστεί με την προπαγάνδα σε ολοκληρωτικά καθεστάτα στοχεύοντας στην παραπλάνηση των πολιτών και σε πολιτικά και προσωπικά οφέλη των ανθρώπων της εξουσίας.
3. Γλώσσα της Παιδείας : Χαρακτηριστικό της γνώρισμα η δύναμή της που προκύπτει από τη δικαιοσύνη και την ευγένεια. Η χρήση της στοχεύει στην επίκληση της λογικής του πολίτη και την ανάδειξή του ως ουσιαστικού φορέα πολιτισμού.

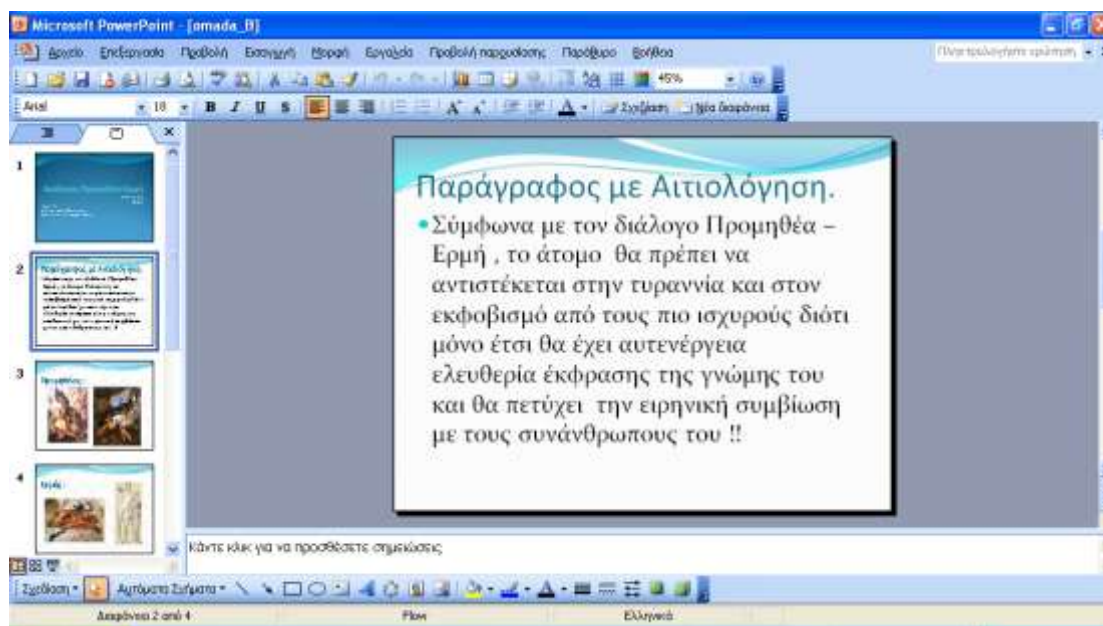
Τα αρχεία με τις απαντήσεις, στη συνέχεια, επισυνάπτονται από τους μαθητές στο wiki της τάξης κάτω από τα φύλλα εργασίας (Εικόνα 4,5,6,7,8)

Εικόνα 4

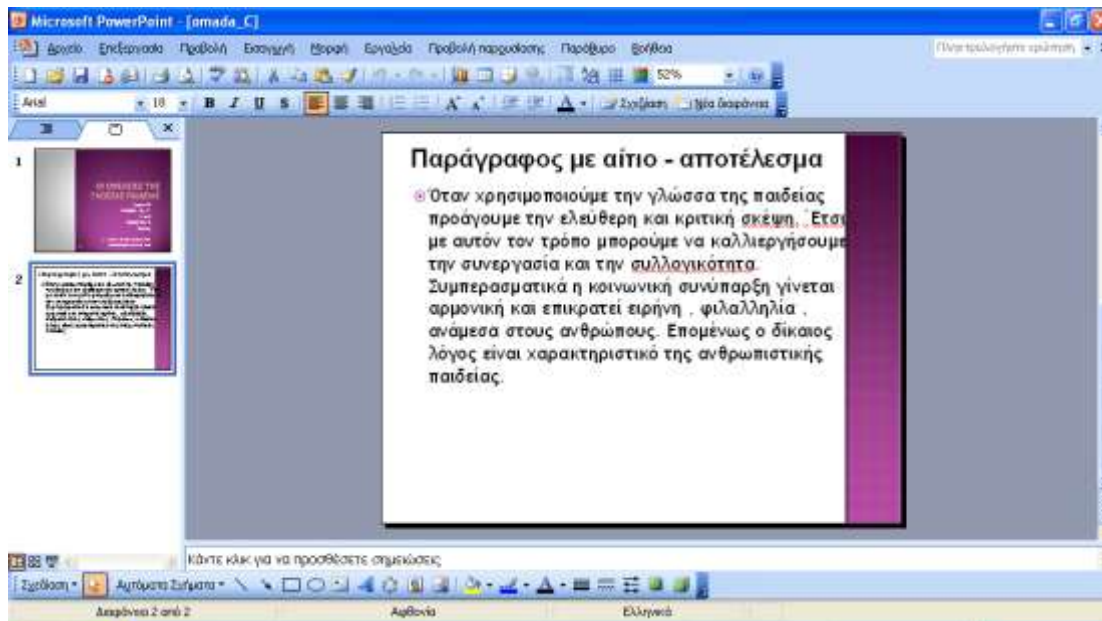

Εικόνα 5

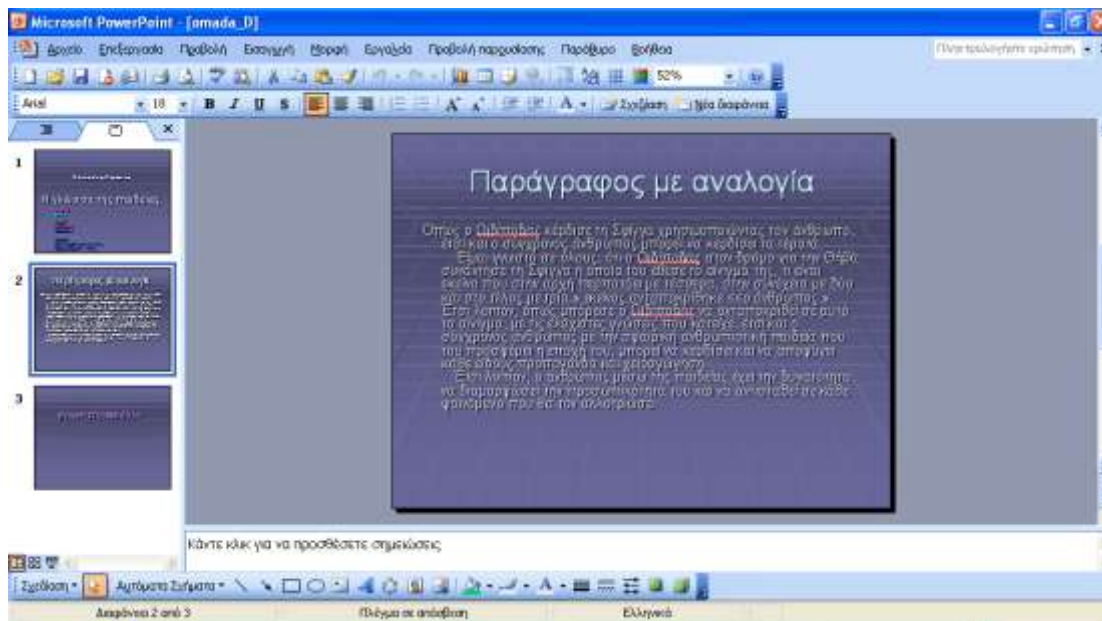

Εικόνα 6

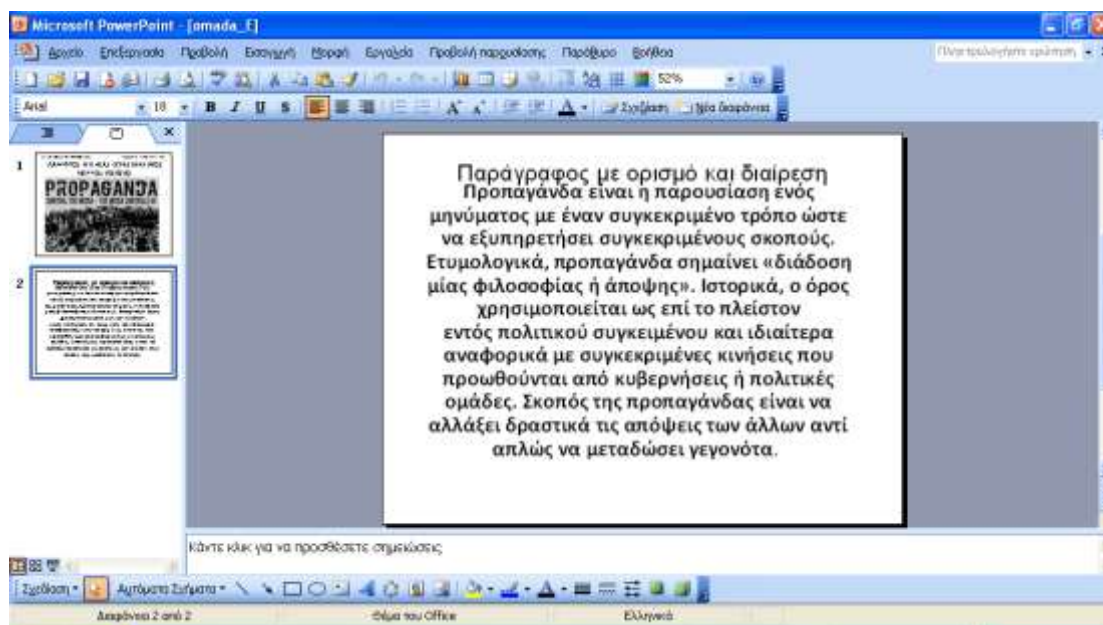

Εικόνα 7

Εικόνα 8

Στα τελευταία 5' της ώρας οι μαθητές ενημερώνονται ότι την επόμενη διδακτική ώρα (την προσεχή εβδομάδα) θα συνθέσουν ομαδικά στο εργαστήριο των Η/Υ στο ηλεκτρονικό τους τετράδιο στο wiki της τάξης μία εργασία παραγωγής γραπτού λόγου στην οποία θα ενσωματώσουν στοιχεία από τις παραγράφους που δημιούργησαν τη δεύτερη και τρίτη διδακτική ώρα..

Αξιολόγηση σταδίου 1: Η αξιολόγηση των μαθητών βασίστηκε στην προθυμία που έδειξαν στην εκτέλεση των δραστηριοτήτων αλλά και στη συνολική παρουσίαση της ομάδας τους. Αξιολογήθηκαν για το βαθμό συμμετοχής τους τόσο στην ατομική όσο και στην ομαδική εργασία. τους με την οποία διαπιστώθηκε τόσο ότι κατανοήθηκαν αρκετά τα κείμενα του σχολικού όσο και ότι μπόρεσαν, έστω και με μία μικρή δυσκολία, να ολοκληρώσουν και να παρουσιάσουν το αρχείο παρουσίασης της ομάδας τους στο συγκεκριμένο χρόνο της δεύτερης και τρίτης διδακτικής ώρας. Στο ανέβασμα των αρχείων στο wiki βοήθησε και η καθηγήτρια, γιατί μερικές από τις

ομάδες δεν το πέτυχαν. Γενικά, οι μαθητές ανταποκρίθηκαν ευχάριστα και με ιδιαίτερο ζήλο στη διαδικασία. Συμμετείχαν επίσης, καθολικά στη συζήτηση για τις διαφορές της γλώσσας της εξουσίας από τη γλώσσα της παιδείας και κατανόησαν τη δύναμη της ευγένειας και της ειλικρίνειας που διαθέτει η δεύτερη. Στο δεύτερο δίωρο του σεναρίου οι μαθητές εργάστηκαν με ενθουσιασμό, κυρίως στο τμήμα της δημιουργίας των αρχείων παρουσίασης (ppt) -κάποιοι με αρκετή άνεση- και την ανάρτησή τους στο wiki της τάξης. Οι μαθητές φάνηκε να απολάυσαν το μάθημα, κυρίως λόγω της δημιουργικών δραστηριοτήτων στο εργαστήριο των Η/Υ, γεγονός που δραστηριοποίησε τη συμμετοχή όλων των μαθητών στην εκτέλεση των ομαδικών εργασιών. Προτιμήθηκε η κατανομή των ερωτήσεων της συγγραφέως του σεναρίου ανά ομάδα σε πέντε ξεχωριστά φύλλα εργασίας –ένα για κάθε ομάδα και για ένα δίωρο- και όχι ένα φύλλο εργασίας για όλες τις ομάδες και για δύο δίωρα, γιατί -θεωρήθηκε- ότι πρώτον, έτσι εξυπηρετήθηκε καλύτερα η εξοικονόμηση χρόνου (χρειάστηκε ένα δίωρο και όχι δύο για την κατασκευή των αρχείων παρουσίασης (ppt) και τη συζήτηση) και δεύτερον, γιατί οι μαθητές είχαν λιγότερο όγκο εργασίας. Ας σημειωθεί ότι πρόκειται για μία προϋπάρχουσα, ήδη από την Α΄ Λυκείου, γνώση του τρόπου ανάπτυξης παραγράφου, οπότε προτιμήθηκε η τμηματική ενασχόληση των ομάδων με έναν τρόπο ανάπτυξης παραγράφου και όχι με όλους, καθόσον μάλιστα έτσι θα διατηρούταν αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών για την παρακολούθηση της εργασίας των υπολοίπων ομάδων.

Στάδιο 2 (2 ώρες) . 4^η ώρα (45 λεπτά). Εργαστήριο Η/Υ. Στην οθόνη προβάλλεται η διαφάνεια με το φύλλο εργασίας 6 στο οποίο αναγράφεται το θέμα της παραγωγής γραπτού λόγου. Κατόπιν ενημέρωσης κατά την προηγούμενη διδακτική ώρα δίνεται στους μαθητές το [φύλλο εργασίας 6](#). Ζητείται από τους μαθητές να γράψουν ηλεκτρονικά στο wiki της τάξης ένα άρθρο για την σχολική εφημερίδα στο οποίο θα αναφέρουν σε τέσσερις παραγράφους τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τους τρόπους αντιμετώπισής της. Συγκεκριμένα το θέμα είναι: «Στο wiki της τάξης σας

γράφετε ένα άρθρο σχετικά με τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τον τρόπο αντιμετώπισής της. Να εντάξετε την παράγραφο του προηγούμενου διώρου της ομάδας σας στο ομαδικό άρθρο επιφέροντας τις απαραίτητες αλλαγές ή σχόλια, ώστε να αναφέρετε σε τέσσερις παραγράφους χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τον τρόπο αντιμετώπισής της». (έκταση περίπου 350 λέξεις). Κατά την παραγωγή λόγου, οι μαθητές μπορούν, αν το επιθυμούν, να συμβουλευτούν τα κείμενα του σχολικού εγχειριδίου "[Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας](#)" (σελ. 208-211) ([κείμενο 1](#))

["Ο διάλογος Προμηθέα-Ερμή"](#) (σ. 214-215) ([κείμενο 2](#))

["Ο Διάλογος Αντιγόνης Κρέοντα"](#) (σ. 216-217) ([κείμενο 3 α](#))

[απάντηση του Μεγάλου Βασιλείου](#) (σελ.217-218) ([κείμενο 3 β](#))

την "[Ομιλία](#)" του Σεφέρη στη Σουηδική Ακαδημία (σελ. 219-220) ([κείμενο 4](#))

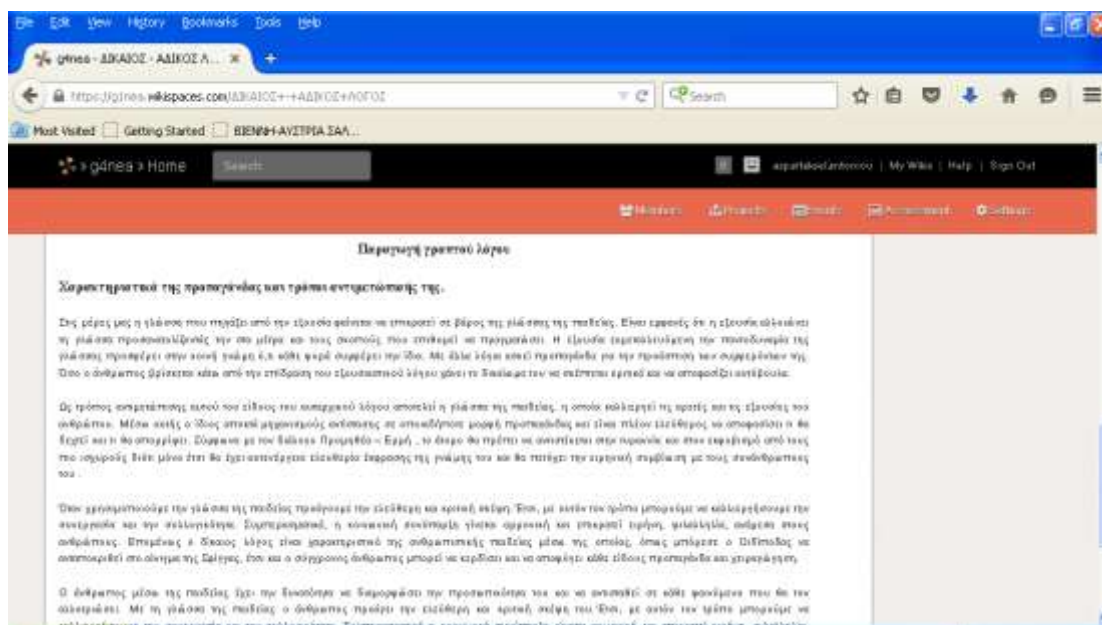
[κείμενα των σχολικών εγχειριδίων που ανθολογήθηκαν από τα αναγνωστικά των δικτατοριών του Ιωάννου Μεταξά και του Ενβέρ Χότζια](#) (σελ.231-232) ([κείμενο 5](#)

α,β) τα οποία επεξεργάστηκαν τις προηγούμενες διδακτικές ώρες. Επίσης, μπορούν να ανατρέξουν και στον ορισμό της προπαγάνδας από την ιστοσελίδα της wikipedia που περιέχει το λήμμα [«Προπαγάνδα»](#)

Στο τέλος, αφού οι μαθητές ενσωματώσουν τα σχόλια στο ηλεκτρονικό τους τετράδιο στο wiki της τάξης και επιφέρουν τις απαραίτητες αλλαγές στο κοινό πλέον κείμενο δημιουργείται ένα συνεργατικό κείμενο από το οποίο οι μαθητές αντιλαμβάνονται το μέγεθος της ρευστότητας και της διαρκούς αλλαγής ενός ηλεκτρονικού κειμένου καθώς και την προσωπική συνεισφορά τους στην τελική διαμόρφωσή του ([Πίνακας 3](#)) (Εικόνα 9)

Εικόνα 9

Στο τέλος της ώρας οι μαθητές ενημερώνονται από την καθηγήτριά τους ότι την επόμενη διδακτική ώρα θα γίνει η παρουσίαση του γραπτού λόγου και η ολοκλήρωση της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας της Νεοελληνικής Γλώσσας.

5^η ώρα (45 λεπτά). Αίθουσα διδασκαλίας με προβολέα και Η/Υ. Οι μαθητές ανοίγουν το άρθρο το οποίο είναι πλέον ηλεκτρονικά διορθωμένο από τους ίδιους (Εικόνα 9 και [Πίνακας 3](#)).

Η καθηγήτρια επισημαίνει για ανατροφοδότηση τα βασικά δομικά μέρη του άρθρου καθώς και τους τρόπους ανάπτυξης παραγράφου. Ο κάθε μαθητής στη συνέχεια, και για 15' συνολικά, παρουσιάζει στην τάξη τις σημειωμένες στο ηλεκτρονικό τετράδιο, προσωπικές του σημειώσεις και διορθώσεις στο κείμενο. Η κάθε ομάδα αναγνωρίζει το τμήμα του δικού της -δημιουργημένου τις προηγούμενες διδακτικές ώρες- κειμένου το οποίο ενσωματώθηκε στο τελικό κείμενο. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές επισημαίνουν βιωματικά τυχόν σοβαρά εκφραστικά, μορφικά, συντακτικά, δομικά και γραμματικά λάθη των μαθητών στον γραπτό τους λόγο αλλά ταυτόχρονα

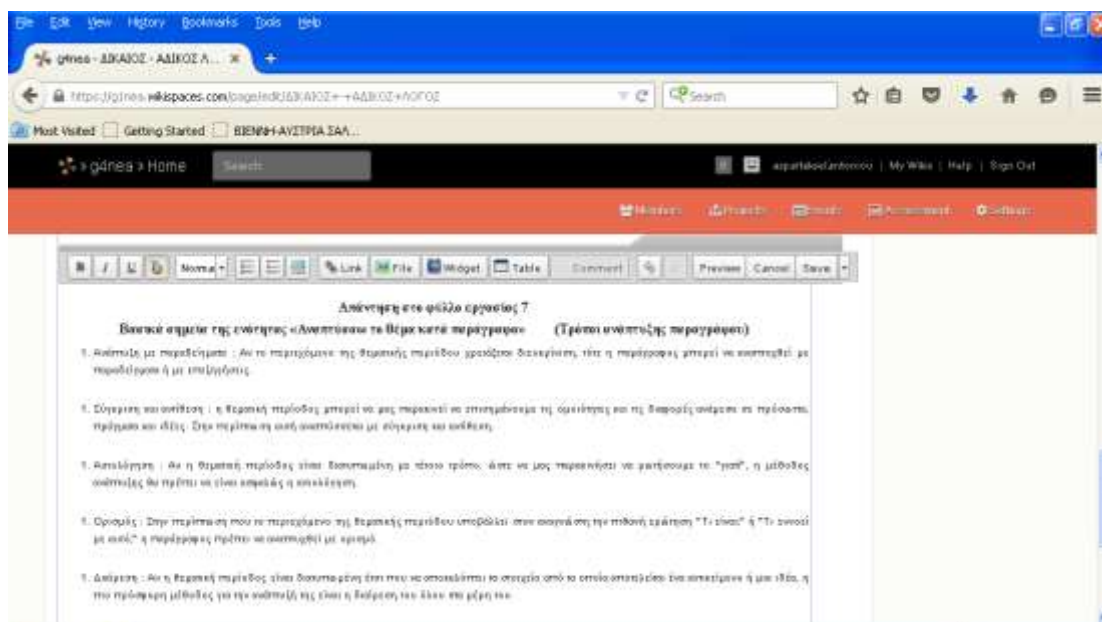
συνειδητοποιούν την σημασία της ατομικής τους συνεισφοράς στην παραγωγή του συλλογικού κειμένου. Επίσης, νιώθουν ικανοποιημένοι από το επίπεδο βελτίωσης του κειμένου στους τομείς του περιεχομένου, της μορφής και της δομής τους οποίους μόνοι τους επιμελήθηκαν. Στη συνέχεια δίνεται στους μαθητές το [φύλλο εργασίας 7](#) με ερωτήσεις με τη βοήθεια των οποίων τους ζητείται να μετα-αξιολογήσουν τη διδασκαλία των θεματικών ενοτήτων «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» και «Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου». Τα ερωτήματα είναι τα παρακάτω:

1. Ποια είναι η εντύπωση που σας άφησε το σενάριο;
2. Τι σας άρεσε περισσότερο σε αυτό;
3. Ποια είναι οι τρόποι ανάπτυξης παραγράφου;
4. Ποια είναι τα βασικά γνωρίσματα κάθε τρόπου ανάπτυξης παραγράφου;
5. Γιατί αυξάνονται διαρκώς την τελευταία εικοσαετία τα άρθρα και οι μελέτες για την προπαγάνδα;
6. Με ποιους τρόπους μπορούν οι νέοι να αντιλαμβάνονται τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας;
7. Με ποιους τρόπους οι νέοι μπορούν να αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα απέναντι στις περιπτώσεις προπαγάνδας;

Στα επόμενα 10' οι μαθητές απάντησαν συνοπτικά προφορικά στις παραπάνω ερωτήσεις δίνοντας την απήχηση του σεναρίου. Τα τελευταία 15' απάντησαν στην ερώτηση 4 γραπτά συνθέτοντας ανά ομάδες (8 ομάδες των 3 μελών) τα βασικά χαρακτηριστικά των οχτώ τρόπων ανάπτυξης παραγράφου ([Πίνακας 4](#) στο Παράρτημα) και ανήρτησαν στο wiki της τάξης την απάντηση τους (Εικόνα 10).

Εικόνα 10

Αξιολόγηση σταδίου/φάσης 2 : Ως προς το μαθησιακό κομμάτι του σεναρίου οι μαθητές κατανόησαν τη διαφορά των όρων «δίκαιος λόγος» (γλώσσα της παιδείας) και «άδικος λόγος» (γλώσσα της εξουσίας) και επισήμαναν φαινόμενα προπαγάνδας ανά τον κόσμο. Έγινε ιδιαίτερη μνεία στην ανάγκη της προστασίας των μαθητών από τη χειραγώγηση της χρήσης της γλώσσας καθώς και στους τρόπους άμυνας απέναντι σε τέτοια φαινόμενα. Η επίδοση των μαθητών στην παραγωγή του γραπτού λόγου ήταν αρκετά ικανοποιητική, όπως φαίνεται και από τα τεκμήρια. Αξίζει να σημειωθεί η βιωματική πρόσληψη των λαθών των μαθητών στον γραπτό τους λόγο μέσω της προσωπικής τους εμπλοκής στη διόρθωση. Η προσωπική παρέμβαση του καθενός ατομικά στη διαμόρφωση του συλλογικού κειμένου οδήγησε στην τόνωση της αυτοεκτίμησης και τη συνειδητοποίηση της σημασίας της ατομικής τους συνεισφοράς στην παραγωγή του ομαδικού κειμένου. Επίσης, έκδηλη ήταν στο τέλος η ικανοποίηση από το μέγεθος των βελτιωτικών παρεμβάσεων στο κείμενο τις οποίες οι μαθητές μόνοι τους - και για πρώτη φορά στη μαθησιακή τους πορεία- επιμελήθηκαν. Ως προς την αξιολόγηση του σεναρίου η πλειοψηφία των μαθητών

εκφράστηκε θετικά και θέλησε να επαναληφθούν παρόμοιες δραστηριότητες ΤΠΕ σε επόμενη ενότητα, γιατί ενθαρρύνουν τη συμμετοχή όλων των μαθητών στο μάθημα.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δίνονται τα φύλλα εργασίας που αξιοποιήθηκαν στην εφαρμογή και με τα οποία έχουν συνδεθεί (εσωτερικός υπερδεσμός) αντίστοιχα σημεία της διδακτικής πορείας.

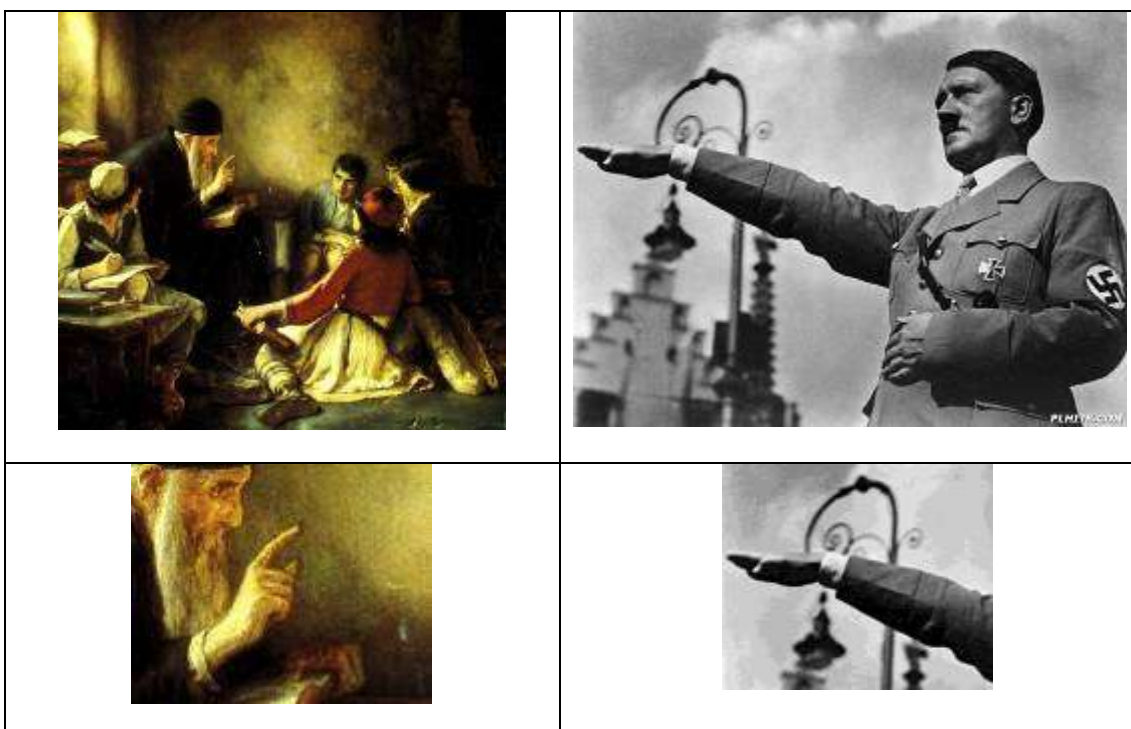
Εισαγωγικό φύλλο εργασίας

Για όλες τις ομάδες

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας ή στο Εργαστήριο Η/Υ

1^η ώρα

Αφού παρατηρήσετε τις δύο φωτογραφίες να εστιάσετε στο χέρι του παπα-δάσκαλου και, στη συνέχεια, στο χέρι του Χίτλερ. Να αποκωδικοποιήσετε τη γλώσσα των χεριών αυτών και να καταλήξετε σε πέντε ρήματα για την κάθε περίπτωση απαντώντας στις ερωτήσεις «τι κάνει το χέρι του παπα-δάσκαλου» και «τι κάνει το χέρι του Χίτλερ». Να γράψετε τα ρήματα στις αντίστοιχες στήλες του πίνακα.

Πίνακας για το εισαγωγικό φύλλο εργασίας για όλες τις ομάδες

Συμπλήρωσε ρήματα δημιουργώντας προτάσεις	
Ο Δίκαιος Λόγος – Γλώσσα της Παιδείας Το χέρι του παπα-δάσκαλου	Ο Άδικος Λόγος – Γλώσσα της Εξουσίας Το χέρι του Χίτλερ
...	...
...	...
...	...
...	...
...	...
...	...
...	...
...	...
...	...

Στη συνέχεια να διαγράψετε τις φράσεις «Το χέρι του παπα-δάσκαλου» και «Το χέρι του Χίτλερ» πάνω από τις στήλες των ρημάτων του πίνακα και στη θέση τους να γράψετε «Γλώσσα παιδείας, Δίκαιος λόγος – Γλώσσα εξουσίας, Άδικος λόγος» αντίστοιχα.

Φύλλο εργασίας 1

Ομάδα Α

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας και στο Εργαστήριο Η/Υ

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί (στηρίζεται στο εισαγωγικό κείμενο της ενότητας του σχολικού μας βιβλίου), συμβουλευτείτε τις παραπομπές, συνεργαστείτε και κάντε τις παρακάτω εργασίες. Η παράγραφος που καλείστε να συνθέσετε είναι μέρος του υλικού που συγκεντρώνετε, προκειμένου να γράψετε άρθρο με παρόμοιο θέμα για την ιστοσελίδα του σχολείου σας.

2^η και 3^η ώρα

Στο άρθρο με τον τίτλο "Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας" (σ. 208), δίνονται βασικά γνώρισμα της γλώσσας της εξουσίας και το κύριο γνώρισμα της γλώσσας της παιδείας. Ιδιαίτερα υπογραμμίζεται ότι η εξουσία παραμορφώνει τη γλώσσα με σκοπό να τη χρησιμοποιήσει, για να υπηρετήσει τις επιδιώξεις της και τα συμφέροντά της για να υπηρετήσει τα δικά της συμφέροντα ή τα συμφέροντα των ολίγων σε βάρος των συμφερόντων του ατόμου, των λαών και της ανθρωπότητας. ... Ακριβώς σ' αυτήν τη γλώσσα του Άδικου Λόγου αντιτάσσεται η γλώσσα της παιδείας, που κύριο γνώρισμά της έχει την ελευθερία: ο άνθρωπος ελεύθερος απέναντι σε κάθε άδικη δέσμευση.

ΑΣΚΗΣΗ: Αφού διαβάσετε το άρθρο "Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας" (σ. 208) -μπορείτε να το βρείτε και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό- και συμβουλευτείτε τα αντίστοιχα χωρία από τις σελ. 267-269 του σχολικού σας βιβλίου (Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο Τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου) –μπορείτε να βρείτε το κείμενο και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό- να γράψετε στο πλαίσιο που ακολουθεί μία παράγραφο που να αναπτύσσεται με **σύγκριση και αντίθεση** για τα χαρακτηριστικά της Γλώσσας Παιδείας και της Γλώσσας εξουσίας. Μπορείτε βέβαια να χρησιμοποιήσετε και στοιχεία από αυτά που έχουν αναγραφεί στον πίνακα.

Αφού ολοκληρώσετε τη συγγραφή της παραγράφου, να δημιουργήσετε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) με τουλάχιστον τρεις διαφάνειες, να την αναρτήσετε στο wiki της τάξης στη σελίδα του μαθήματος και να την ανακοινώσετε στην τάξη.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΘΕΜΑΤΙΚΗ	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ - ΣΧΟΛΙΑ	
ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ	

Φύλλο εργασίας 2

Ομάδα Β

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας και στο Εργαστήριο Η/Υ

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί (στηρίζεται στο εισαγωγικό κείμενο της ενότητας του σχολικού μας βιβλίου), συμβουλευτείτε τις παραπομπές, συνεργαστείτε και κάντε τις παρακάτω εργασίες. Η παράγραφος που καλείστε να συνθέσετε είναι μέρος του υλικού που συγκεντρώνετε, προκειμένου να γράψετε άρθρο με παρόμοιο θέμα για την ιστοσελίδα του σχολείου σας.

2^η και 3^η ώρα

"Ο διάλογος Προμηθέα-Ερμή" (σ. 214-215) στην τραγωδία του Αισχύλου "Προμηθέας Δεσμώτης", όπου ο Προμηθέας αναδεικνύεται νικητής στη σύγκρουσή του με τους θεούς και "με τιτανική προσπάθεια ανοίγει το δρόμο προς τις πηγές της ζωής και της ελευθερίας". Ο Δίκαιος Λόγος, τον οποίο εκφράζει ο Προμηθέας, λυγάζει τον Άδικο Λόγο της εξουσίας του Δία.

ΑΣΚΗΣΗ: Αφού διαβάσετε τον "διάλογο Προμηθέα-Ερμή" -μπορείτε να το βρείτε και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό)- και συμβουλευτείτε τα αντίστοιχα χωρία από τις σελ. 267-269 του σχολικού σας βιβλίου (Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο: Τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου) – μπορείτε να βρείτε το κείμενο και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό)- να γράψετε στο πλαίσιο που ακολουθεί μία παράγραφο που να αναπτύσσεται με αιτιολόγηση στην οποία να δείχνετε γιατί ο λόγος της Παιδείας οφείλει να είναι επαναστατικός.

Αφού ολοκληρώσετε τη συγγραφή της παραγράφου, να δημιουργήσετε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) με τουλάχιστον τρεις διαφάνειες, να την αναρτήσετε στο wiki της τάξης στη σελίδα του μαθήματος και να την ανακοινώσετε στην τάξη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ - ΣΧΟΛΙΑ	
ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ	

Φύλλο εργασίας 3

Ομάδα Γ

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας και στο Εργαστήριο Η/Υ

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί (στηρίζεται στο εισαγωγικό κείμενο της ενότητας του σχολικού μας βιβλίου), συμβουλευτείτε τις παραπομπές, συνεργαστείτε και κάντε τις παρακάτω εργασίες. Η παράγραφος που καλείστε να συνθέσετε είναι μέρος του υλικού που συγκεντρώνετε, προκειμένου να γράψετε άρθρο με παρόμοιο θέμα για την ιστοσελίδα του σχολείου σας.

2^η και 3^η ώρα

"Ο Διάλογος Αντιγόνης Κρέοντα" (σ. 216-217), στον οποίο κυριαρχεί η Αντιγόνη, η οποία δεν υποχωρεί στην εξουσιαστική δύναμη του Κρέοντα, αλλά αντιτάσσει στον αυθαίρετο λόγο της εξουσίας το Δίκαιο Λόγο της ηθικής και της αγάπης. Ανάλογα δείγματα αντιεξουσιαστικού λόγου προσφέρει και ο χριστιανικός ελληνισμός. Είναι γνωστή...

...η απάντηση του Μεγάλου Βασιλείου στον απεσταλμένο του αυτοκράτορα, ο οποίος τον απειλούσε ακόμη και με θάνατο, αν δεν υποχωρούσε στα κελεύσματά του. Άκαμπτος ο ιεράρχης αρθρώνει τον δίκαιο λόγο του και ταπεινώνει τον αντίπαλο του.

ΑΣΚΗΣΗ : Αφού διαβάσετε τον "Διάλογο Αντιγόνης-Κρέοντα" και την απάντηση του Μεγάλου Βασιλείου -μπορείτε να τα βρείτε και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό)- και αφού συμβουλευτείτε τα αντίστοιχα χωρία από τις σελ. 267-269 του σχολικού σας βιβλίου (Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο: Τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου) – μπορείτε να βρείτε το κείμενο και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό)- να συμπληρώσετε στο πλαίσιο που ακολουθεί την παράγραφο, ώστε να αναπτύσσονται με αίτιο αποτέλεσμα τα χαρακτηριστικά της Γλώσσας Παιδείας και της Γλώσσας εξουσίας

Αφού ολοκληρώσετε τη συγγραφή της παραγράφου, να δημιουργήσετε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) με τουλάχιστον τρεις διαφάνειες, να την αναρτήσετε στο wiki της τάξης και να την ανακοινώσετε στην τάξη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	Ο Δίκαιος λόγος δεν μπορεί παρά να διαθέτει αδιάσειστα επιχειρήματα.
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ - ΣΧΟΛΙΑ	
ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ	

Φύλλο εργασίας 4

Ομάδα Δ

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας και στο Εργαστήριο Η/Υ

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί (στηρίζεται στο εισαγωγικό κείμενο της ενότητας του σχολικού μας βιβλίου), συμβουλευτείτε τις παραπομπές, συνεργαστείτε και κάντε τις παρακάτω εργασίες. Η παράγραφος που καλείστε να συνθέσετε είναι μέρος του υλικού που συγκεντρώνετε, προκειμένου να γράψετε άρθρο με παρόμοιο θέμα για την ιστοσελίδα του σχολείου σας.

2^η και 3^η ώρα

Στο κλείσιμο της "Ομιλίας" που παρουσίασε ο Γ. Σεφέρης στη Σουηδική Ακαδημία της Στοκχόλμης την ημέρα που τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ της Λογοτεχνίας δηλώνει emphaticά την πίστη του ποιητή στον άνθρωπο και στις τεράστιες δυνάμεις που κρύβει μέσα του. Γράφει ο Σεφέρης:

"Όταν, στο δρόμο της Θήβας, ο Οιδίπους συνάντησε τη Σφίγγα, κι αυτή του έθεσε το αίνιμά της, η απόκρισή του ήταν: ο άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα".

ΑΣΚΗΣΗ : Αφού διαβάσετε την "Ομιλία" του Σεφέρη στη Σουηδική Ακαδημία (σελ. 219-220) -μπορείτε να τη βρείτε και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό)- και συμβουλευτείτε τα αντίστοιχα χωρία από τις σελ. 267-269 του σχολικού σας βιβλίου («Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο: Τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου) –μπορείτε να βρείτε το κείμενο και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό)- να γράψετε στο πλαίσιο που ακολουθεί μια παράγραφο που να αναπτύσσεται με αναλογία για τα χαρακτηριστικά της Γλώσσας Παιδείας και της Γλώσσας εξουσίας (Όπως η λέξη άνθρωπος χάλασε τη Σφίγγα, έτσι η ανθρωπιά μπορεί να καταστρέψει σύγχρονα τέρατα).

Αφού ολοκληρώσετε τη συγγραφή της παραγράφου, να δημιουργήσετε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) με τουλάχιστον τρεις διαφάνειες, να την αναρτήσετε στο wiki της τάξης και να την ανακοινώσετε στην τάξη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ -	
ΣΧΟΛΙΑ	
ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ	

Φύλλο εργασίας 5

Ομάδα Ε

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας και στο Εργαστήριο Η/Υ

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί (στηρίζεται στο εισαγωγικό κείμενο της ενότητας του σχολικού μας βιβλίου), συμβουλευτείτε τις παραπομπές, συνεργαστείτε και κάντε τις παρακάτω εργασίες. Η παράγραφος που καλείστε να συνθέσετε είναι μέρος του υλικού που συγκεντρώνετε, προκειμένου να γράψετε άρθρο με παρόμοιο θέμα για την ιστοσελίδα του σχολείου σας.

2^η και 3^η ώρα

ΑΣΚΗΣΗ : Αφού μελετήσετε τα [κείμενα των σχολικών εγχειριδίων που ανθολογήθηκαν από τα αναγνωστικά των δικτατοριών του Ιωάννου Μεταξά και του Ενβέρ Χότζια](#) (σελ 231-232) -μπορείτε να βρείτε τα κείμενα και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό- και συμβουλευτείτε τα αντίστοιχα χωρία από τις σελ. 267-269 του σχολικού σας βιβλίου (Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο: Τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου) – μπορείτε να βρείτε το κείμενο και στον φάκελο με το συνοδευτικό υλικό- να γράψετε στο πλαίσιο που ακολουθεί μια παράγραφο που να αναπτύσσεται με **ορισμό και διαίρεση**, προσπαθώντας να αποδώσετε τον ορισμό της προπαγάνδας, όπως αποτυπώνεται στα σχολικά εγχειρίδια των ολοκληρωτικών καθεστώτων . Για τον ορισμό της προπαγάνδας μπορείτε να βοηθηθείτε από τον ορισμό της wikipedia ([Εικόνα 1](#))

Αφού ολοκληρώσετε τη συγγραφή της παραγράφου, να δημιουργήσετε ένα αρχείο παρουσίασης (ppt) με τουλάχιστον τρεις διαφάνειες, να την αναρτήσετε στο wiki της τάξης και να την ανακοινώσετε στην τάξη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ - ΣΧΟΛΙΑ	
ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ	

Φύλλο εργασίας 6

Για όλες τις ομάδες

Εργασία στο Εργαστήριο Η/Υ

4^η διδακτική ώρα:

Εργασία : Στο wiki της τάξης σας γράφετε ένα άρθρο σχετικά με τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τον τρόπο αντιμετώπισής της. Να εντάξετε την παράγραφο του προηγούμενου διώρου της ομάδας σας στο ομαδικό άρθρο επιφέροντας τις απαραίτητες αλλαγές ή σχόλια, ώστε να αναφέρετε σε τέσσερις παραγράφους χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τον τρόπο αντιμετώπισής της. (350 λέξεις)

Φύλλο εργασίας 7

Εργασία στην αίθουσα διδασκαλίας με προβολέα

5^η διδακτική ώρα

Αξιολόγηση της διδασκαλίας της θεματικής ενότητας

(Γλώσσα εξουσίας – Προπαγάνδα - Γλώσσα παιδείας)

8. Ποια είναι η εντύπωση που σας άφησε το σενάριο;
9. Τι σας άρεσε περισσότερο σε αυτό;
10. Ποια είναι οι τρόποι ανάπτυξης παραγράφου;
11. Ποια είναι τα βασικά γνωρίσματα κάθε τρόπου ανάπτυξης παραγράφου;
12. Γιατί αυξάνονται διαρκώς την τελευταία εικοσαετία τα άρθρα και οι μελέτες για την προπαγάνδα;
13. Με ποιους τρόπους μπορούν οι νέοι να αντιλαμβάνονται τα χαρακτηριστικά της προπαγάνδας;
14. Με ποιους τρόπους οι νέοι μπορούν να αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα απέναντι στις περιπτώσεις προπαγάνδας;

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο μπορεί να συνδυαστεί με την ενότητα του σχολικού βιβλίου σχετικά με τη λαϊκότητα και το λαϊκισμό ή με την υποενότητα του ίδιου κεφαλαίου (Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος) που αναφέρεται στις έννοιες του διεθνισμού, εθνισμού, εθνικισμού, πατριωτισμού. Επίσης, στη θεωρία μπορεί το σενάριο να συνδεθεί με τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών. Επιπλέον, είναι δυνατή, αν την ευνοούν ο διαθέσιμος σχολικός χρόνος και η ανταπόκριση των μαθητών, η ανάθεση εργασιών στο σπίτι προς εμπέδωση της θεωρίας και μεγαλύτερη πρακτική εξάσκηση των μαθητών. Η χρονική επέκταση του σεναρίου θα μπορούσε να πάρει και τη μορφή εκτεταμένης ερευνητικής εργασίας που θα συμπεριλαμβάνει τα θέματα της προπαγάνδας, του λαϊκισμού, της γλώσσας εξουσίας και της γλώσσας παιδείας. Το σενάριο μπορεί επίσης, να αξιοποιηθεί στην ημιτυπική και την άτυπη εκπαίδευση. Στην ημιτυπική εκπαίδευση μπορεί να ενταχθεί η παρουσίαση του σεναρίου στο τέλος της χρονιάς στο σχολείο (με τη μορφή ερευνητικής εργασίας). Στην άτυπη εκπαίδευση εντάσσονται η εμπρόθεσμη παράδοση των εργασιών στο προκαθορισμένο χρονοδιάγραμμα, η ατομική συμβολή στη διόρθωση του γραπτού λόγου, η συνεργασία των μελών σε κάθε ομάδα και η συνεισφορά της κάθε ομάδας στο τελικό συλλογικό κείμενο καθώς και η εξάσκηση των μαθητών στον ομαδοσυνεργατικό τρόπο εργασίας και τη βιωματική μάθηση..

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Η εμπειρία του σεναρίου πέρα από αυτή που αναγράφεται στην επιμέρους αξιολόγηση στο τέλος κάθε σταδίου/φάσης είναι ότι, κατά γενική ομολογία, ήταν ελκυστικό για τους μαθητές. Το σενάριο προσέγγισε το σύνολο των μαθητών και κυρίως τους μέτριους και αδύνατους μαθητές οι οποίοι ενεργοποιήθηκαν περισσότερο και πιο εύκολα απ' ό,τι σε μια διδασκαλία χωρίς χρήση ΤΠΕ. Παρά τη

μέτρια δεξιότητα των μαθητών στη χρήση του Η/Υ, το σενάριο εφαρμόστηκε ικανοποιητικά στο μεγαλύτερο μέρος του.

Η δυσκολία που αντιμετωπίστηκε είναι η μεταφορά των μαθητών από την αίθουσα διδασκαλίας σε αίθουσα με προβολέα και στο εργαστήριο Η/Υ. Η μετακίνηση των μαθητών από τη μία αίθουσα στην άλλη προκαλεί αναστάτωση. Επίσης, προαπαιτεί συνεννόηση με τους συναδέλφους που μοιράζονται τη χρήση των αιθουσών μία ή δύο μέρες πριν. Προτείνεται να είναι όλες οι αίθουσες διδασκαλίας εξοπλισμένες τουλάχιστον με έναν προβολέα. Προτείνεται οι εργασίες των μαθητών να γίνουν, όσο είναι δυνατό, εντός του σχολικού ωραρίου, ώστε να εξασφαλίζεται η καθολική συμμετοχή τους σε αυτές, καθότι αφενός οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου προτιμούν την εκτέλεση των εργασιών τους εντός της τάξης ή του εργαστηρίου των Η/Υ, αφετέρου εκτός σχολείου στρέφουν τη βαρύτητα του διαβάσματος στα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα της κατεύθυνσής τους.

Ως προς τα θέματα «Δίκαιος λόγος και άδικος λόγος» και «Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου» της συγκεκριμένης ενότητας, αυτά σίγουρα εμπίπτουν στο ενδιαφέρον των μαθητών καθώς και τα δύο αποτελούν μέρος της εξεταστέας ύλης των Πανελληνίων εξετάσεων στο μάθημα της Γλώσσας. Επίσης, επισημαίνεται ότι δεν έχει γίνει σαφής στους μαθητές η δύναμη και η συμβολή της γλώσσας της παιδείας στην υπηρεσία της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν και η αρχική πρόβλεψη για την εφαρμογή του σεναρίου ήταν έξι ώρες, αυτό πραγματοποιήθηκε εύκολα σε πέντε ώρες λόγω του ήδη γνωστού τμήματος της θεωρίας των τρόπων ανάπτυξης παραγράφου αλλά και λόγω της πίεσης του χρόνου στην τάξη. Τέλος, έγινε χρήση του ηλεκτρονικού περιβάλλοντος των wikis και όχι του facebook ή κάποιου άλλου περιβάλλοντος λόγω προηγούμενης ανάλογης στα wikis εμπειρίας των μαθητών. Δεδομένος είναι ο προαπαιτούμενος σχεδιασμός της διδασκαλίας από τη διδάσκουσα (προετοιμασία φύλλων εργασίας στο σπίτι, σύνδεση Η/Υ με προβολέα και περιφερειακά (Ηχεία-δείκτης-δεύτερος Η/Υ) στο σχολείο και καθοδήγηση των μαθητών πάνω στη χρήση των νέων τεχνολογιών στο εργαστήριο Η/Υ.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κουτσογιάννης, Δημήτρης, Η αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων και κυρίως στη διδασκαλία της ελληνικής. Θεσσαλονίκη, ΚΕΓ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/education/educators/introduction.html, 2007
- Κουτσογιάννης, Δημήτρης, Παυλίδου Μαρία, Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ΚΕΓ 2012
- Κουτσογιάννης, Δημήτρης, Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης, επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση β' επιπέδου των εκπαιδευτικών, 2013
- Κυνηγός, Χ., Νέες πρακτικές με νέα εργαλεία στην Τάξη, εκδ. Καστανιώτη 2002
- Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης, Τεύχος 1: Γενικό μέρος, Πάτρα, Μάρτιος 2013
- Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης, Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02, Πάτρα, Φεβρουάριος 2014
- Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Γενικό Λύκειο, σχ. έτος 2009-2010, ΥΠΕΠΘ/Π.Ι., ΟΕΔΒ, Αθήνα
- Πρόγραμμα Σπουδών των Α', Β', Γ' τάξεων του Ενιαίου Λυκείου, ΥΠΕΠΘ/Δ/νση Σπουδών Δ/θμιας Εκπ/σης/τ. Α'/8212/Γ2/28.1.2002
- Προεδρικό Διάταγμα «Τροποποίηση του Π.Δ. 60/2006 (Α' 65) «Αξιολόγηση των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου», ΦΕΚ 97/27-04-2012 (τ. Α')
- Π.Δ. 48/27-4-2012 «Τροποποίηση του Π.Δ. 60/2006 (Α' 65) «Αξιολόγηση των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου»
- Οδηγίες για τη διδασκαλία μαθημάτων του Γενικού και του Εσπερινού Γενικού Λυκείου, ΥΠΑΙΘ 139610/Γ2/01-10-2013

- Προδιαγραφές – Οδηγίες διαμόρφωσης θεμάτων για το μάθημα Νέα Ελληνική Γλώσσα, Α΄ Τάξη Ημερησίου και Α΄, Β΄ τάξεις Εσπερινού Γενικού Λυκείου και Α΄ τάξης Ημερησίου και Εσπερινού ΕΠΑΛ, ΙΕΠ, Αθήνα 2014

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κείμενο 1

ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

“Ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὐκ ἂν ἐξεύροιο, πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν· οὕτω βαθύν λόγον ἔχει - ψυχῆς ἐστι λόγος ἕωντόν ἀῶξων”.

(*Ηράκλειτος*)

Αυτό το άρθρο υπογραμμίζει την παραμόρφωση της γλώσσας από την εξουσία και την προσαρμογή της στα μέτρα της και τους σκοπούς της. Η δύναμη της εξουσιαστικής γλώσσας μεταβάλλει, είπαν, σε αγέλες προδομένων παλιάτσων τα ανθρώπινα πλάσματα. Αυτό συμβαίνει σήμερα περισσότερο ίσως από κάθε άλλη φορά, αφού σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά η εξουσία έχει μελετήσει και έχει αναγάγει σε επιστήμη αυτόν τον τρόπο διοίκησης. Άλλωστε σήμερα περισσότερο από άλλοτε η τεχνολογία της παρέχει τα μέσα να εξακτινώνει σε όλα τα σημεία του πλανήτη το λόγο της. Η πραγματικότητα όμως αυτή δεν είναι και αθεράπευτη. Θεραπεύεται και αναστρέφεται με τη γλώσσα της παιδείας, η οποία αποτελεί και τη μόνη ελπίδα, για να αρχίσει κάποτε η αντίστροφη μέτρηση.

Η γλώσσα είναι παντοδύναμη. Την παντοδυναμία της αυτήν την γνωρίζουν οι εξουσίες, και μάλιστα οι εξουσίες των ολοκληρωτικών καθεστώτων, και την εκμεταλλεύονται προκειμένου να επιβάλουν τη βούληση τους. Φτάνουμε έτσι στις ολοκληρωτικές γλώσσες (les langages totalitaires), οι οποίες στηρίζονται κυρίως στη βουλευτική λειτουργία της γλώσσας. Μια λειτουργία που προσπαθεί να αλλοιώσει/κάμψει τη βούληση του δέκτη, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα την αλλοτρίωσή του, την ολοσχερή εξάρτησή του και την πλύση του εγκεφάλου του.

Την πιο δυνατή γλώσσα σήμερα, λένε, τη διαθέτει εκείνος που διαθέτει την πιο μεγάλη δύναμη, και την πιο μεγάλη δύναμη τη διαθέτει εκείνος που ελέγχει και κατευθύνει τον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, χωρίς να αγνοούμε τον ψίθυρο και τους κάθε είδους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς των ολοκληρωτικών καθεστώτων, οι οποίοι (μηχανισμοί) με άκρως μελετημένους τρόπους και με επιστημονική μεθοδικότητα χρωματίζουν και προσφέρουν στην κοινή γνώμη, ό,τι κάθε φορά συμφέρει στην εξουσία την οποία υπηρετούν. Η δύναμη αυτή της εξουσιαστικής γλώσσας μεταβάλλει, όπως είπαν, σε αγέλες προδομένων παλιάτσων τα ανθρώπινα πλάσματα.

Ας κάνουμε, όμως, ένα ακόμη βήμα. Η γλώσσα, κατά τον Φάι, αποτελεί το πεδίο των κοινωνικών αγώνων. Δεν εξεικονίζει ούτε αντανακλά τους αγώνες, δεν είναι το ίχνος της πάλης των ανθρώπων για επιβίωση και επιβολή, αλλά η ίδια η γλώσσα είναι η πάλη και ο αγώνας. Η λέξη, λέει ο Μπαχτίν, είναι το ιδεολογικό σημείο το οποίο κοινωνικά είναι πολυτονισμένο. Άλλωστε την ίδια γλώσσα τη χρησιμοποιούν ομιλητές που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Συνεπώς μέσα σε κάθε ιδεολογικό σημείο δεν μπορεί παρά να συγκρούονται αντιφατικοί δείκτες αξίας. Αυτό σημαίνει ότι η λέξη, το είπε ο Φάι, δεν αντανακλά απλώς την πάλη των κοινωνικών τάξεων, αλλά συμμετέχει σ' αυτήν. Έτσι η κυρίαρχη τάξη προσπαθεί να εξαλείψει τους άλλους τόνους από τη λέξη και να επιβάλει σ' αυτήν τον έναν, τον δικό της τονισμό.

Δεν κρίνουμε σκόπιμο, θα ήταν άλλωστε κουραστικό, να κάνουμε λόγο για τις σχολές, τις θεωρίες και τα ρεύματα της ανάλυσης του λόγου της εξουσίας. Προσφέρει ενδιαφέρον υλικό η διεθνής βιβλιογραφία, η οποία αναφέρεται στις σχέσεις γλώσσας, εξουσίας και ιδεολογίας. Δεν αντέχουμε όμως στον πειρασμό να μη μεταφέρουμε από το βιβλίο της Josiane Boutet "Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία" την απόπειρα του Μπρεχτ για αποκατάσταση της αλήθειας με την πρακτική ανατροπής ενός ναζιστικού λόγου. Πρόκειται για την αποκάλυψη ενός υποκριτικού χριστουγεννιάτικου μηνύματος, το οποίο απευθύνει προς τον γερμανικό λαό ο διαβόητος συνεργάτης του Hitler, ο Es.

Η πρακτική της αποκάλυψης συνίσταται στη συστηματική αποδιοργάνωση και εκ νέου αναδιάρθρωση των γλωσσικών τύπων και της διαπλοκής τους. Ανάμεσα από τα γλωσσικά σημεία και τις μεγαλύτερες δομές τους αναζητά και βρίσκει ο Μπρεχτ τα λανθάνοντα σημασιόμενα και αποκαλύπτει τις υποκριτικές δομές του λόγου με τα ταρτουφικά τους μηνύματα. Για να το πετύχει, μελετά κάθε πρόταση και επισημαίνει την κενή επιχειρηματολογία, ώστε να αναδυθεί μέσα από τον μεγαλόσχημο και προσεκτικά δομημένο εξουσιαστικό λόγο ο παραλλαγμένος πραγματικός λόγος και η θαμμένη αλήθεια.

Γράφει ο Es: "Δίκαια περήφανοι για το πνεύμα της αυτοθυσίας και αλληλεγγύης του γερμανικού λαού, θα μπορούσαμε να πούμε σήμερα. Αυτή την παραμονή Χριστουγέννων, αυτόν το χειμώνα, η Γερμανία δεν αφήνει κανένα από τα παιδιά της πεινασμένο κτλ."

Αποκαθιστά και αποκαλύπτει ο Μπρεχτ: "Περήφανοι για το πνεύμα των καπιταλιστών, που θυσίασαν ένα μέρος από αυτά που είχαν θυσιάσει γι' αυτούς αυτοί που δεν έχουν τίποτε στην κατοχή τους, και περήφανοι για την προθυμία τους να συντρέξουν αυτούς που κρατάνε μέσα στη μιζέρια, θα μπορούσαμε να πούμε σήμερα:

Αυτή την παραμονή των Χριστουγέννων, αυτόν τον χειμώνα οι γερμανοί καπιταλιστές δεν αφήνουν κανένα φτωχό να πεθάνει εντελώς από την πείνα κτλ."

Αποδιαρθρώνει έτσι ο Μπρεχτ και αποκαλύπτει την ιδεολογία της εξαπατητικής γλώσσας της εξουσίας, η οποία παγιδεύει και ευνουχίζει τα θύματά της. Τα μέσα που χρησιμοποιεί είναι η εμπειρική και διαισθητική πρακτική του παραφρασμένου λόγου. Δείχνει όμως πειστικά ότι η γλώσσα ούτε αθώα είναι ούτε ουδέτερη, αλλά ούτε και βρίσκεται έξω και πέρα από την κοινωνική πάλη των τάξεων.

"Αυτού του είδους η ανάγνωση κειμένων της εξουσίας, λέει ο Φιαλά, επιβάλλει έναν διαρκή συσχετισμό των συστατικών στοιχείων του λόγου με την ιστορική και πολιτική θέση του ρήτορα". Αυτό κάνει εμπειρικά και διαισθητικά ο Μπρεχτ, ο οποίος, αν και δεν είναι ειδικός αναλυτής/ερμηνευτής τέτοιων κειμένων, εντούτοις φτάνει στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, γιατί έχει το χάρισμα του ποιητή να συναιρεί μέσα του τον κόσμο και την αλήθεια.

Η προσέγγιση και η ανάλυση του εξουσιαστικού λόγου (λόγοι πολιτικών, διατάγματα, προκηρύξεις, διαφημίσεις, άρθρα σε εφημερίδες, νομοθεσίες κτλ., καθώς και κάθε λόγος στον οποίο υποκρύπτονται εξουσιαστικές τάσεις) προϋποθέτουν, οπωσδήποτε, την εφαρμογή μεθοδολογίας, με την οποία θα επισημανθεί και θα αποκαλυφθεί, μέσα από τις λέξεις-κλειδιά και την κανονικότητα των βασικών δομών του κειμένου, η λανθάνουσα και αναιδώς κραυγάζουσα συχνά εξουσιαστική υποκρισία. Πάντως κάποια από τα γνωρίσματα που βοηθούν στην ανάγνωση και την αποκάλυψη αυτής της γλωσσικής ποικιλίας είναι τα ακόλουθα.

Πρώτα πρώτα είναι μια γλώσσα με έντονο στην ουσία, λανθάνοντα, όμως, συχνά από πλευράς μορφοσύνταξης διατακτικό χαρακτήρα. Γίνεται μέσα σε ελλειπτικές και ονοματικές προτάσεις ευρύτατη χρήση ουσιαστικών συνοδευόμενων κατά κανόνα από προσδιορισμούς, οι οποίοι υπογραμμίζουν αυταπόδεικτες αλήθειες με τρόπο δογματικό και απόλυτο. Αρκεί να θυμηθεί κανείς εκείνη την ανεπανάληπτη ρήση του δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου "Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών" ή άλλες ανάλογες, με τις οποίες ο πομπός επιβάλλει στον δέκτη την αναπαραγωγή σεβαστών αξιών ή θεσμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ονοματικός λόγος κυριαρχεί, ενώ περιορίζεται ο ρηματικός λόγος ή κάθε άλλος λόγος παραστατικός που με την ευκρίνειά του και την ενέργειά του μπορεί να οδηγήσει στη δραστική σκέψη. Αλλά και όταν χρησιμοποιείται το ρήμα, προτιμούνται οι εξακολουθητικοί χρόνοι οι οποίοι αφανίζουν τις συγκεκριμένες χρονικές στιγμές και τονίζουν τη διάρκεια και την αιωνιότητα.

Προτιμάει, ακόμη, η γλώσσα της εξουσίας λεκτικό συμβολισμό, ο οποίος μέσα από μονοσήμαντο και κατευθυνόμενο μονόλογο, φιλικό συχνά, καλλιεργεί την αοριστία,

τη γενικότητα, την ασάφεια, την ταυτολογία, τη μυστικοπάθεια, τον ημικαταληπτό λόγο. Ο τελευταίος πάλι έντεχνα αλλά σταθερά επιδιώκει τη δημιουργία αποστάσεων και χάσματος ανάμεσα στον πομπό (που είναι "σοφός", "παντογνώστης", "παντοδύναμος", "άνθρωπος σπάνιας ποιότητας") και στο δέκτη, ο οποίος πρέπει να αισθάνεται ασήμαντος, κατώτερος και γι' αυτό εξαρτημένος από τον πομπό.

Από την πλευρά του περιεχομένου πάλι η γλώσσα της εξουσίας μηδενίζει τη σκέψη και την κριτική και προβάλλει δομικά στοιχεία αντικριτικά, καθώς επιβάλλει με δογματικότητα και απολυτότητα τα "αναμφισβήτητες" αξίας μηνύματα του πομπού. Μια τέτοια γλώσσα, βέβαια, δεν μπορεί παρά να είναι: αποστεωμένη και μουσειακή, αφού δεν ερευνά, δεν κρίνει, δε συσχετίζει, δεν διαλέγεται, αλλά συντηρεί και μεταφέρει με μεγαληγορία και βεβαιότητα "αιώνιες και μοναδικές" αξίες και "αλήθειες" αυταρχική, αφού δεν υπάρχουν περιθώρια διαλόγου και ο δέκτης παίρνει εντολή να συντονίζεται στα μηνύματα του πομπού· υπερβατική, αφού θραύει ή αγνοεί τις ποικίλες μορφές της καθημερινότητας και με την υπέρβαση της πραγματικότητας και τη γενίκευση (και τη θέωση) του λεκτικού συμβολισμού δοκιμάζει να υποβάλει τα περιεχόμενα των μηνυμάτων της, στεγαζόμενα ερμητικά σε αποδεκτές και μεγάλες αξίες: οικογένεια, πατρίδα, θρησκεία κτλ.

Θα μπορούσαμε, δηλαδή συνοπτικά να πούμε ότι η γλώσσα της εξουσίας είναι γλώσσα φθοράς και διαφθοράς και όχι γλώσσα επικοινωνίας, αφού διασαλεύεται αυθαίρετα η σχέση συμβόλων και συμβολιζομένων, σημαινόντων και σημαινομένων, καθώς τα σημεία φορτίζονται με τα αντίθετά τους σημασιολογικά φορτία. Είναι γνωστό π.χ. πως σ' ολόκληρο τον κόσμο οι δικτατορίες επιβάλλονται εν ονόματι της σωτηρίας των δημοκρατικών ελευθεριών των λαών. Η στρέβλωση, δηλαδή, και η αυθαιρεσία της διαφθοράς θριαμβεύουν σε βάρος της γλώσσας και του επικοινωνιακού της χαρακτήρα.

Η μόνη που μπορεί να βοηθήσει τον σημερινό άνθρωπο και να αντισταθεί στη δύναμη και την ευτελιστική γοητεία της εξουσιαστικής γλώσσας είναι, νομίζω, πάλι η γλώσσα. Είναι, θα έλεγα, το υπερόπλο που έχει την ικανότητα να εξουδετερώνει τα όπλα της τρέλας και της αυταρχικότητας. Και γόμωση αυτού του υπερόπλου είναι εξάπαντος η παιδεία με τις δυναμικές της. Αυτές θα βαθύνουν την κοίτη της ανθρώπινης σκέψης, θα καλλιεργήσουν την αρετή του ανθρώπου, θα τον καταστήσουν ευαίσθητο στο ωραίο και στην ανθρωπιά, θα τον συνδράμουν να αποκτήσει μηχανισμούς αντίστασης και να κατακτήσει την ελευθερία του. Γιατί την πιο μεγάλη δύναμη πιστεύω ότι τη διαθέτει η πιο ελεύθερη ψυχή. Αυτή έχει και την πιο δυνατή γλώσσα. Δυνατότερη ακόμη και από τη γλώσσα της εξουσίας. Δεν έχουμε παρά να θυμηθούμε την απάντηση του στρατηγού Μακρυγιάννη στον Δερβινιώτη:

Αφού το δυνάμωσα, σε δυο ημέρες ήρθε ο Χατζημιχάλης με τους ανθρώπους μου, οπού μου πήρε, ήρθε ο Κωνσταντήμπεγης Μαυρομιχάλης, μ' ολίγους κι ο Υψηλάντης με τους ανθρώπους του, όλους δεκαπέντε. Εκεί οπούφκιανα τις θέσεις τους εις τους Μύλους ήρθε ο Ντερνύς να με ιδεί. Μου λέγει: "Τι κάνεις αυτού; αυτές οι θέσεις είναι αδύνατες· τι πόλεμο θα κάμετε με τον Μπραΐμη αυτού; - Του λέγω, είναι αδύνατες οι θέσεις κι εμείς, όμως είναι δυνατός ο Θεός οπού μας προστατεύει· και θα δείξωμεν την τύχην μας σ' αυτές τις θέσεις τις αδύνατες. Κι αν είμαστε ολίγοι εις το πλήθος του Μπραΐμη, παρηγοριόμαστε μ' έναν τρόπον, ότι η τύχη μάς έχει τους Έλληνες πάντοτε ολίγους. Οτι αρχή και τέλος, παλαιόθεν και έως τώρα, όλα τα θεριά πολεμούν να μας φάνει και δεν μπορούνε· τρώνε από μας και μένει και μαγιά. Και οι ολίγοι αποφασίζουν να πεθάνουν κι όταν κάνουν αυτήνη την απόφαση, λίγες φορές χάνουν και πολλές κερδαίνουν. Η θέση οπού είμαστε σήμερα εδώ είναι τοιούτη και θα ιδούμεν την τύχη μας οι αδύνατοι με τους δυνατούς. –Τρεμπιέν", λέγει κι αναχώρησε ο ναύαρχος.

Κείμενο 2

Διάλογος Προμηθέα – Ερμή

- Πρ.* Σκύβε, προσκύνα, θώπευε πάντοτε τους κρατούντες!
Πιο λίγο κι απ' το τίποτα με νοιάζει για το Δία.
Αυτόν το λίγο τον καιρό ας άρχει, ας αρπάξει·
η δύναμή του στους θεούς πολύ δε θα κρατήσει...
Μα βλέπω κι έρχεται εδώ του Δία ο ταχυδρόμος,
αυτού του νέου τύραννου το πρόθυμο τσιράκι·
κάτι καινούριο βέβαια έρχεται ν' αναγγείλει.
- Ερ.* Σ' εσένα το... σοφότατο, το βαρυπικραμένο,
που αμάρτησες προς τους θεούς δίνοντας στους ανθρώπους
τιμές, στον κλέφτη της φωτιάς το λόγο απευθύνω:
Προστάζει ο πατέρας μου να πεις αυτούς τους γάμους
που φλυαρείς πως πρόκειται να χάσει την αρχή του·
και όχι με αινίγματα βέβαια και ασάφειες,
μα καθαρά και ξάστερα· και μη με αναγκάσεις
να κάνω διαδρομή διπλή άσκοπα, Προμηθέα·
το βλέπεις πως δεν κάμπτεται με κάτι τέτοια ο Δίας.
- Πρ.* Ο λόγος μεγαλόστομος και έπαρση γεμάτος,
για υπηρέτη των θεών κομμένος και ραμμένος...
Καινούρια η εξουσία σας, πρόσφατη, και θαρρείτε
ότι σε κάστρα άπαρτα θα κατοικείτε αιώνια...
Όμως δεν είδα απ' αυτά να πέφτουν δυο τυράννους;
κι αυτόν που τώρα κυβερνάει θα δω να πέφτει τρίτος
άτιμα και ταχύτατα· μήπως και το νομίζεις
πως σκιαζομαι νέους θεούς, τρέμω και θα λουφάξω;
Πολύ μακριά βραδιάζεσαι... Πάρε το δρόμο που 'ρθες
ανάποδα τώρα εσύ και ξαναγύρνα πίσω.
- Ερ.* Όμως μ' αυτή την έπαρση και την αυθάδειά σου
στις συμφορές σου αυτές εδώ μου είσαι αραγμένος...
- Πρ.* Δε θα την άλλαζα ποτέ, βάλ' το μες στο μυαλό σου,

αυτή τη δυστυχία μου με τη δική σου λάτρα.

Ερ. Είναι καλύτερη, θαρρώ, η λάτρα αυτού του βράχου
παρά να είσαι ο πιστός ο άγγελος του Δία...

.....

Πρ. Εκείνους που σε βρίζουνε πρέπει και να τους βρίζεις.

Ερ. Με το κατόντημα αυτό μοιάζεις να καμαρώνεις.

Πρ. Να καμαρώνω; Εύχομαι έτσι να καμαρώνουν
και τους δικούς μου τους εχθρούς! Μέσα σ' αυτούς κι εσένα!

Ερ. Κι εμέ λοιπόν κατηγορείς γι' αυτή τη συμφορά σου;

Πρ. Μάλιστα! Τους θεούς μισώ όλους, με μια κουβέντα,
όσους ευεργετήθηκαν κι άδικα με παιδεύουν.

Ερ. Τρελάθηκες! Σε βάρεσε νόσος βαριά ακούω...

Πρ. Νόσος, αν είναι νόσημα το μίσος στους εχθρούς σου.

Ερ. Ασήκωτος θα ήσουνα, αν ευτυχούσες κιόλας...

Πρ. Αλί μου!

Ερ. "Αλί μου", ε; Τη λέξη αυτή ο Δίας δεν την ξέρει.

Πρ. Όμως ο χρόνος που γερνάει όλα μας τα διδάσκει.

Ερ. Εσένα δε σε δίδαξε να βάλεις λίγη γνώση.

Πρ. Σίγουρα! Δε θ' απηύθυνα το λόγο σ' ένα δούλο...

Ερ. Τίποτα, βλέπω, δε θα πεις που θέλει ο πατέρας.

Πρ. Βλέπεις, θα του ξεπλήρωνα τη χάρη που χρωστάω...

Ερ. Με κοροϊδεύεις, φαίνεται, σαν να 'μωνα παιδάκι.

Πρ. Παιδί, και πιο ανόητος, μήπως δεν είσαι τάχα,
αν προσδοκάς πως κατιτί θα μάθεις από μένα;
Μα δεν υπάρχει βάσανο ούτε και άλλη τέχνη
να μ' αναγκάσει να του πω ο Δίας ό,τι θέλει,
προτού μου λύσει τα δεσμά αυτά που με παιδεύουν...
Έτσι, ας πέσει απάνω μου η φλόγα πυρωμένη,
με υποχθόνιες βροντές, λευκόφτερες νιφάδες
τα πάντα αναστατώνοντας ας τα αναταράξει·
δε με λυγίζει τίποτα, ώστε να μαρτυρήσω
πώς κι από ποιον είναι γραφτό το θρόνο του να χάσει.

(μετ: Στέλλα Μπαζάκου-Μαραγκουδάκη)

Κείμενο 3 (α,β)

α) Διάλογος Αντιγόνης - Κρέοντα

- Κρ.* Εσύ, που το κεφάλι σου μας κατεβάζεις κάτω·
ομολογείς ή θα μας πεις πως δεν τα έχεις κάνει;
- Αν.* Κι ομολογώ και δε σας λέω πως δεν τα έχω κάνει.
- Κρ.* Τη γνώριζες την προσταγή που το 'χε απαγορεύσει;
- Αν.* Τη γνώριζα· μα πώς αλλιώς; Ξεκάθαρη πια ήταν.
- Κρ.* Παρ' όλα αυτά το τόλμησες να παραβείς το νόμο;
- Αν.* Γιατί δε μου το πρόσταξε αυτό ο μέγας Δίας
ούτε και η συγκάτοικος με τους θεούς του Άδη,
η Δίκη, είναι που όρισε στον κόσμο τέτοιους νόμους.
Ούτε και νόμιζα ποτέ πως έχουν τέτοιο κύρος
πια οι δικές σου προσταγές, ώστε, θνητός που είσαι,
τους άγραφους κι ασάλευτους νόμους να ξεπεράσεις.
Όχι μονάχα σήμερα και χθες, μα αιώνια ζούνε,
κι ούτε που έμαθε κανείς ποια είναι η πηγή τους.
Γι' αυτό και δεν εσκόπευα, μόνο γιατί φοβάμαι
μια θέληση ανθρώπινη, στα θεία ν' αμαρτήσω.
Πως θα πεθάνω το 'ξερα -και πώς να μην το ξέρω;-
.....
Όποιος μέσα στα βάσανα, όπως εγώ, παλεύει,
πώς κέρδος απ' το θάνατο αυτός δεν προσκομίζει;
Έτσι για μένα να με βρει η μοίρα του θανάτου
δεν είναι διόλου λυπηρό· μ' αν ίσως ανεχόμεν
το γιο της μάνας μου άθαφτο, κακοθανατισμένο,
εκείνο θα με πλήγωνε· αυτά δε με πικραίνουν.
.....
- Χο.* Δείχνει σκληρό το φυσικό κι από σκληρό πατέρα
αυτής της κόρης· στα δεινά δε σκύβει το κεφάλι.

Κρ. Να ξέρεις πως κι οι πιο σκληροί οι χαρακτήρες πέφτουν, συντρίβονται· το σίδερο, όσο γερό και να 'ναι, όταν το ψήσεις στη φωτιά, πολλές φορές το βλέπεις να σπάει και να ραγίζεται, να γίνεται κομμάτια. [...]. Δε θα 'μαι άνδρας πια εγώ, αυτή θα είναι άνδρας, αν ατιμώρητα αψηφάει τη δύναμη που έχω. [...].

Αν. Γυρεύεις κάτι πιο πολύ απ' το να με σκοτώσεις;

Κρ. Τίποτε άλλο πιο πολύ· μ' αυτό τα έχω όλα.

Αν. Γιατί χασομεράς λοιπόν; Απ' τα δικά σου λόγια δε μου αρέσει τίποτα και μήτε να μ' αρέσει. Το ίδιο και οι πράξεις μου σ' εσένα δεν αρέσουν. Κι όμως πού μεγαλύτερη θα 'βρισκα δόξα τάχα απ' την ταφή του αδελφού, που 'χε την ίδια μάνα; Και όλοι αυτοί θα λέγανε πως συμφωνούν, αν ίσως ο φόβος δεν τους έδενε τη γλώσσα ο δικός σου. Η τυραννία σε πολλά έχει χάρες μεγάλες κι είναι στο χέρι της να λέει, να κάνει ό,τι θέλει.

Κρ. Το βλέπεις μονάχα εσύ αυτό απ' τους Καδμείους.

Αν. Κι αυτοί το βλέπουν, μα μπροστά σ' εσέ κλείνουν το στόμα.

Κρ. Του λόγου σου δεν ντρέπεσαι να έχεις άλλη γνώμη;

Αν. Να σέβομαι το αίμα μου καμιά ντροπή δεν είναι.

Κρ. Δεν είναι αίμα σου κι αυτό που σκότωσε εκείνος;

Αν. Αίμα μου, από μάνα μια κι από πατέρα έναν.

Κρ. Και πώς σ' αυτόν ασέβεια τόσο μεγάλη δείχνεις;

Αν. Μα ο νεκρός δε συμφωνεί με θεωρίες τέτοιες.

Κρ. Το ίδιο με τον ασεβή δεν το τιμάς κι εκείνον;

Αν. Ο αδελφός μου χάθηκε, δεν ήτανε και δούλος.

Κρ. Τη χώρα αφανίζοντας· κι ο άλλος πολεμώντας.

Αν. Όμως ο Άδης τους μετράει όλους με μέτρο ίδιο.

Κρ. Την ίδια τύχη ο καλός με τον κακό δεν έχει.

Αν. Ποιος ξέρει αν το δέχεται αυτό ο κάτω κόσμος;

Κρ. Και πεθαμένος ο νεκρός φίλος ποτέ δε θα 'ναι.

Αν. Για την αγάπη πλάστηκα και όχι για το μίσος.

Κρ. Στον κάτω κόσμο που θα πας, αν θέλεις την αγάπη,
αγάπα τον· μα όσο ζω δεν κυβερνάει γυναίκα.

(μετ: Στέλλα Μπαζάκου-Μαραγκουδάκη)

β) ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ - ΜΟΔΕΣΤΟΥ

Αλλά και από τον χριστιανικό κόσμο του μεσαιωνικού Ελληνισμού δε λείπουν αυτού του είδους οι συγκρούσεις. Είναι γνωστή π.χ. η περίπτωση του Μεγάλου Βασιλείου, ο οποίος αντιτάσσει τον δίκαιο λόγο του στον εξουσιαστικό και βίαιο λόγο του ύπαρχου Μόδεστου απεσταλμένου του αυτοκράτορα:

■ Δήμευση της περιουσίας, του απαντά, δεν φοβούμαι. Εξάλλου δεν έχω καμιά περιουσία. Κάποια βιβλία υπάρχουν μόνον και κάποια παλιά ράκη.

■ Αλλά ούτε και η εξορία με τρομάζει, γιατί η γη στην οποία κατοικώ δεν είναι ιδιοκτησία μου. Πάροικος είμαι σ' αυτόν τον κόσμο και περαστικός.

■ Οι βασανισμοί πάλι δε με πτοούν, γιατί το αδύνατο κορμί μου δε θα τους αντέξει.

■ Όσο για τον θάνατο... Αυτόν, λέγει, τον θεωρώ ευεργέτη, διότι "ούτος θάττον πέμπει με πρὸς Θεόν, ὧ ζῶ, καί πολιτεύομαι, καί τῷ πλείστῳ τέθηκα, καί πρὸς ὄν ἐπείγομαι πόρρωθεν".

Συγκλονιστική είναι και η κατακλείδα της απάντησης του Μεγάλου Βασιλείου: "Πῦρ δέ καί ξίφος καί θῆρες, λέγει, καί οἱ τάς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες τρυφή μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν ἢ κατάπληξις. Πρός ταῦτα ὑβρίζε, ἀπειλεῖ, ποίει ὅ,τι ἂν ἤ βουλομένῳ σοι, τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε. Ἀκουέτω ταῦτα καί βασιλεύς· ὡς ἡμᾶς γε οὐχ αἰρήσεις, οὐδέ πείσεις συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ, κἂν ἀπειλῆς χαλεπώτερα".

Εσιώπησε και ανεχώρησε ο Μόδεστος, Τι, ἄλλωστε, θα μπορούσε να αντιτάξει σε τέτοιο λόγο. Ὅπως συγκλονιστικά είναι και τα λόγια με τα οποία ο Μόδεστος ανήγγειλε στον αυτοκράτορα το αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης:

“Ἡττήμεθα, βασιλεῦ... Κρείττων ἀπειλῶν ὁ ἀνήρ, λόγων στερρότερος, πειθοῦς ἰσχυρότερος”

(Γρηγορίου του Θεολόγου "Ἐς τον Μέγαν Βασίλειον Επιτάφιος").

Κείμενο 4

Γιώργου Σεφέρη

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ

Τούτη την ώρα αισθάνομαι πως είμαι ο ίδιος μια αντίφαση. Αλήθεια, η Σουηδική Ακαδημία έκρινε πως η προσπάθειά μου σε μια γλώσσα περιλάλητη επί αιώνες, αλλά στην παρούσα μορφή της περιορισμένη, άξιζε αυτή την υψηλή διάκριση. Θέλησε να τιμήσει τη γλώσσα μου, και να -εκφράζω τώρα τις ευχαριστίες μου σε ξένη γλώσσα. Σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγγνώμη που ζητώ πρώτα – πρώτα από τον εαυτό μου.

Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού, τη θάλασσα, και το φως του ήλιου. Είναι μικρός ο τόπος μας, αλλά η παράδοσή του είναι τεράστια και το πράγμα που τη χαρακτηρίζει είναι ότι μας παραδόθηκε χωρίς διακοπή. Η ελληνική γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα. Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της παράδοσης είναι η αγάπη της για την ανθρωπιά· κανόνας της είναι η δικαιοσύνη. Στην αρχαία τραγωδία, την οργανωμένη με τόση ακρίβεια, ο άνθρωπος που ξεπερνά το μέτρο, πρέπει να τιμωρηθεί από τις Ερινύες. Ο ίδιος νόμος ισχύει και όταν ακόμη πρόκειται για φυσικά φαινόμενα: "Ήλιος οὐχ ὑπερβήσεται μέτρα", λέει ο Ηράκλειτος, "εἰ δέ μή, Ἐρινύες μιν Δίκης ἐπίκουροι ἐξευρήσουσιν".

Συλλογίζομαι πως δεν αποκλείεται ολωσδιόλου να ωφεληθεί ένας σύγχρονος επιστήμων, αν στοχαστεί τούτο το απόφθεγμα του Ίωνα φιλοσόφου. Όσο για μένα συγκινούμαι παρατηρώντας πως η συνείδηση της δικαιοσύνης είχε τόσο πολύ διαποτίσει την ελληνική ψυχή, ώστε να γίνει κανόνας και του φυσικού κόσμου. Και ένας από τους διδασκάλους μου, των αρχών του περασμένου αιώνα, γράφει: "...θα χαθούμε γιατί αδικήσαμε...". Αυτός ο άνθρωπος ήταν αγράμματος· είχε μάθει να γράφει στα τριάντα πέντε χρόνια της ηλικίας του. Αλλά στην Ελλάδα των ημερών μας, η προφορική παράδοση πηγαίνει μακριά στα περασμένα όσο και η γραπτή. Το ίδιο και η ποίηση. Είναι για μένα σημαντικό το γεγονός ότι η Σουηδία θέλησε να τιμήσει και τούτη την ποίηση και όλη την ποίηση γενικά, ακόμη και όταν αναβρύζει ανάμεσα σ' ένα λαό περιορισμένο. Γιατί πιστεύω πως τούτος ο σύγχρονος κόσμος που ζούμε, ο τυραννισμένος από το φόβο και την ανησυχία, τη χρειάζεται την ποίηση. Η ποίηση έχει τις ρίζες της στην ανθρώπινη ανάσα -και τι θα γινόμασταν αν η πνοή μας λιγόστευε; Είναι μια πράξη εμπιστοσύνης- κι ένας Θεός το ξέρει αν τα δεινά μας δεν τα χρωστάμε στη στέρηση εμπιστοσύνης.

Παρατήρησαν, τον περασμένο χρόνο γύρω από τούτο το τραπέζι, την πολύ μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις ανακαλύψεις της σύγχρονης επιστήμης και στη λογοτεχνία· παρατήρησαν πως ανάμεσα σ' ένα αρχαίο ελληνικό δράμα και ένα σημερινό, η διαφορά είναι λίγη. Να, η συμπεριφορά του ανθρώπου δε μοιάζει να έχει αλλάξει βασικά. Και πρέπει να προσθέσω πως νιώθει πάντα την ανάγκη ν' ακούει τούτη την ανθρώπινη φωνή που ονομάζουμε ποίηση. Αυτή τη φωνή που κινδυνεύει να σβήσει κάθε στιγμή από στέρηση αγάπης και ολοένα ξαναγεννιέται. Κυνηγημένη, ξέρει πού να 'βρει καταφύγιο απαρνημένη, έχει το ένστικτο να πάει να ριζώσει στους πιο απροσδόκητους τόπους. Γι' αυτή δεν υπάρχουν μεγάλα και μικρά μέρη του κόσμου. Το βασίλειο της είναι στις καρδιές όλων των ανθρώπων της γης. Έχει τη χάρη ν' αποφεύγει πάντα τη συνήθεια, αυτή τη βιομηχανία. Χρωστώ την ευγνωμοσύνη μου στη Σουηδική Ακαδημία που ένιωσε αυτά τα πράγματα· που ένιωσε πως οι γλώσσες, οι λεγόμενες περιορισμένης χρήσης, δεν πρέπει να κατανοούν φράχτες όπου πνίγεται ο παλμός της Ανθρώπινης καρδιάς· που έγινε ένας Άρειος Πάγος ικανός: να κρίνει με αλήθεια επίσημη την άδικη μοίρα της ζωής, για να θυμηθώ τον Σέλλεϋ, τον εμπνευστή, καθώς μας λένε, του Αλφρέδου Νομπέλ, αυτού του ανθρώπου που μπόρεσε να εξαγοράσει την αναπόφευκτη βία με τη μεγαλοσύνη της καρδιάς του.

Σ' αυτό τον κόσμο, που ολοένα στενεύει, ο καθένας μας χρειάζεται όλους τους άλλους. Πρέπει ν' αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου και να βρίσκεται. Όταν, στο δρόμο της Θήβας, ο Οιδίπους συνάντησε τη Σφίγγα, κι αυτή του έθεσε το αίνιγμά της, η απόκρισή του ήταν: ο άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα.

Γιώργος Σεφέρης (1963), Δοκίμες 2, σ. 159

Κείμενο 5 (α,β)

α) 4η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

- Μητέρα, λέει ο Γιώργος μπαίνοντας στο σπίτι λαχανιασμένος, σήμερα όλα τα σπίτια και τα καταστήματα γέμισαν από σημαίες. Οι δρόμοι φαίνονται σα δάση γαλανόλευκα. Γιατί, μητέρα;

- Μα δεν το ξέρεις πως αύριο έχουμε μια μεγάλη γιορτή;

Σε λίγο θα φέρη κι ο πατέρας σου μια Σημαία να την κρεμάσωμε στην ταράτσα μας. Τα μπαλκόνια και τα παράθυρα όλης της Ελλάδας θα είναι αύριο σημαιοστολισμένα.

- Γιατί, μητέρα; ρωτά και πάλι ο μικρός Γιώργος.

- Εγώ, το ξέρω, μητέρα, πετάγεται ο μεγαλύτερος αδερφός, ο Τάκης.

- Πες του λοιπόν εσύ, Τάκη, λέει η μητέρα.

- Σαν αύριο, λέγει ο Τάκης, δηλ. στις 4 Αυγούστου 1936, έγινε ένα μεγάλο θαύμα. Ήρθε ένας Αρχηγός, ο Μεταξάς και είπε: Έξω όλοι εκείνοι, που δεν ξέρουν τι θα ειπή να κάμουν καλό στην Πατρίδα τους! Τώρα θα κυβερνήσω εγώ και θα βάλω κάθε πράμα στη θέση του. Μαζί με το Βασιλιά μας θα κάμω την Ελλάδα μεγάλη. Θα κάμω τα παιδιά της πραγματικά Ελληνοπούλα.

- Βέβαια, λέει η μητέρα, αυτό είναι. Γι' αυτό αύριο θα γίνη μεγάλο πανηγύρι στην Αθήνα. Απ' όλη την Ελλάδα θα μαζευτούν παιδιά της Νεολαίας και αντιπρόσωποι απ' όλες τις γωνίες, για να χαιρετήσουν τον Αρχηγό μας. Η 4η Αυγούστου άλλαξε την όψη της Ελλάδας. Θα τη θυμούμαστε μ' ευγνωμοσύνη και κάθε χρόνο θα τη γιορτάζωμε ακόμη καλύτερα. Εσείς, μάλιστα τα παιδιά πρέπει να γιορτάζετε με μεγαλύτερη χαρά, γιατί ο Αρχηγός μας εσάς αγαπάει περισσότερο και θέλει να γίνετε, όταν μεγαλώσετε, πραγματικοί Έλληνες σαν τους προγόνους μας, για να δοξάσετε την Πατρίδα μας.

β) ΤΑ ΤΙΡΑΝΑ ΓΙΟΡΤΑΖΟΥΝ

Ο λαός είχε συγκεντρωθεί μπροστά στο Παλάτι της Μόρφωσης. Ήταν νέοι και νέες, γερόντοι και γριές. Είχαν έρθει και οι μαθητές των σχολείων. Όταν βγήκε ο σύντροφος Ένβερ, όλοι φώναξαν:

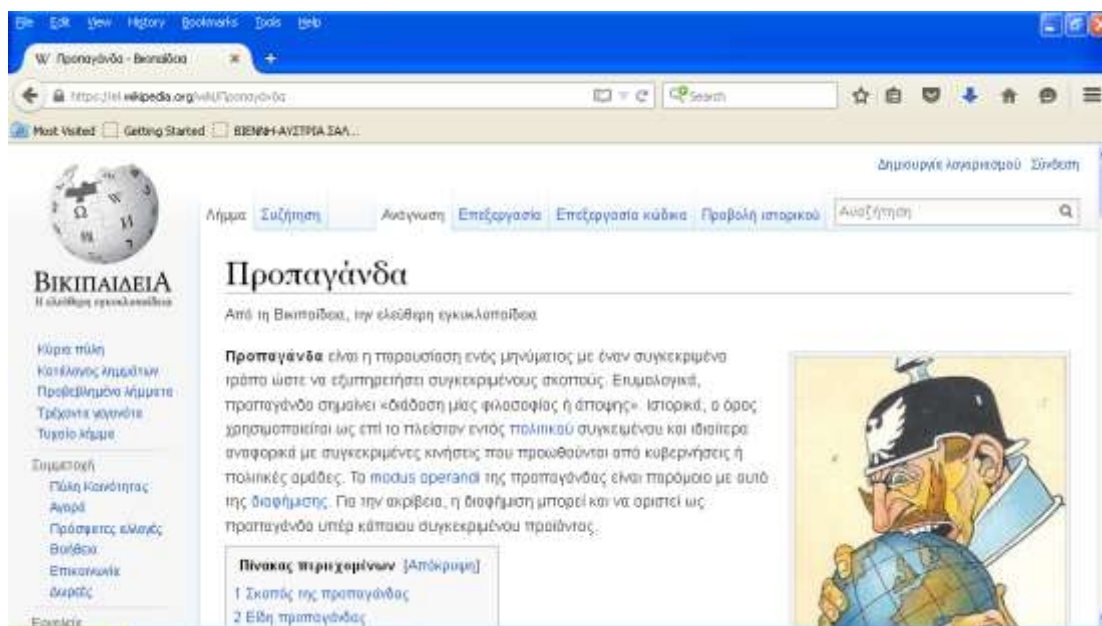
**ΕΝΒΕΡ ΧΟΤΖΙΑ! ΕΝΒΕΡ ΧΟΝΤΖΙΑ!
 ΚΟΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ! ΚΟΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ!
 ΖΗΤΩ Ο ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΕΝΒΕΡ ΧΟΤΖΙΑ!
 ΟΥΡΡΑΑΑΑ!.....**

Ένα παιδάκι φώναξε: Θείε Ένβερ, εγώ σε αγαπώ πολύ!

Εμείς αγαπούμε πολύ το θείο Ένβερ

Εικόνα 1. Ορισμός της προπαγάνδας

Πίνακας 1. Απαντήσεις στο εισαγωγικό φύλλο εργασίας (για όλες τις ομάδες)

Συμπλήρωσε με ρήματα τις δύο στήλες δημιουργώντας προτάσεις	
Ο Δίκαιος Λόγος – Γλώσσα της Παιδείας	Ο Άδικος Λόγος – Γλώσσα της Εξουσίας
Το χέρι του παπα-δασκάλου	Το χέρι του Χίτλερ
συμβουλεύει	διατάζει
δείχνει	επιβάλλει
κατευθύνει	προστάζει
οδηγεί	απειλεί
νουθετεί	εκβιάζει
διδάσκει	εξουσιάζει
εκπαιδεύει	μαλώνει
παρακινεί	επιπλήττει

Πίνακας 2. Περιεχόμενο των εννοιών

«Γλώσσα της εξουσίας» και «Γλώσσα της Παιδείας»

1. Γλώσσα της εξουσίας : σκόπιμη χρήση γλώσσας που στοχεύει στην εξυπηρέτηση συμφερόντων.
2. Η γλώσσα της εξουσίας μπορεί να ταυτιστεί με την προπαγάνδα σε ολοκληρωτικά καθεστάτα στοχεύοντας στην παραπλάνηση των πολιτών και σε πολιτικά και προσωπικά οφέλη των ανθρώπων της εξουσίας.
3. Γλώσσα της Παιδείας : Χαρακτηριστικό της γνώρισμα η δύναμή της που προκύπτει από τη δικαιοσύνη και την ευγένεια. Η χρησιμοποιούμενη γλώσσα στοχεύει στην επίκληση της λογικής του πολίτη και την ανάδειξή του ως ουσιαστικού φορέα πολιτισμού.

Πίνακας 3. Παραγωγή γραπτού λόγου

Χαρακτηριστικά της προπαγάνδας και τρόποι αντιμετώπισής της.

Στις μέρες μας η γλώσσα που πηγάζει από την εξουσία φαίνεται να επικρατεί σε βάρος της γλώσσας της παιδείας. Είναι εμφανές ότι η εξουσία αλλοιώνει τη γλώσσα προσανατολίζοντάς την στα μέτρα και τους σκοπούς που επιθυμεί να πραγματώσει. Η εξουσία εκμεταλλευόμενη την παντοδυναμία της γλώσσας προσφέρει στην κοινή γνώμη ό,τι κάθε φορά συμφέρει την ίδια. Με άλλα λόγια ασκεί προπαγάνδα για την προάσπιση των συμφερόντων της. Όσο ο άνθρωπος βρίσκεται κάτω από την επίδραση του εξουσιαστικού λόγου χάνει το δικαίωμα του να σκέπτεται κριτικά και να αποφασίζει αυτόβουλα.

Ως τρόπος αντιμετώπισης αυτού του είδους του αυταρχικού λόγου αποτελεί η γλώσσα της παιδείας, η οποία καλλιεργεί τις αρετές και τις εξουσίες του ανθρώπου. Μέσω αυτής ο ίδιος αποκτά μηχανισμούς αντίστασης σε οποιαδήποτε μορφή προπαγάνδας και είναι πλέον ελεύθερος να αποφασίσει τι θα δεχτεί και τι θα απορρίψει. Σύμφωνα με τον διάλογο Προμηθέα – Ερμή, το άτομο θα πρέπει να αντιστέκεται στην τυραννία και στον εκφοβισμό από τους πιο ισχυρούς διότι μόνο έτσι θα έχει αυτενέργεια ελευθερία έκφρασης της γνώμης του και θα πετύχει την ειρηνική συμβίωση με τους συνάνθρωπους του .

Όταν χρησιμοποιούμε την γλώσσα της παιδείας προάγουμε την ελεύθερη και κριτική σκέψη. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να καλλιεργήσουμε την συνεργασία και την συλλογικότητα. Συμπερασματικά, η κοινωνική συνύπαρξη γίνεται αρμονική και επικρατεί ειρήνη, φιλαλληλία, ανάμεσα στους ανθρώπους. Επομένως ο δίκαιος λόγος είναι χαρακτηριστικό της ανθρωπιστικής παιδείας μέσω της οποίας, όπως μπόρεσε ο Οιδίποδας να ανταποκριθεί στο αίνιγμα της Σφίγγας, έτσι και ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να κερδίσει και να αποφύγει κάθε είδους προπαγάνδα και χειραγώγηση.

Ο άνθρωπος μέσω της παιδείας έχει την δυνατότητα να διαμορφώσει την προσωπικότητα του και να αντισταθεί σε κάθε φαινόμενο που θα τον αλλοτριώσει. Με τη γλώσσα της παιδείας ο άνθρωπος προάγει την ελεύθερη και κριτική σκέψη του. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να καλλιεργήσουμε την συνεργασία και την συλλογικότητα. Συμπερασματικά η κοινωνική συνύπαρξη γίνεται αρμονική και επικρατεί ειρήνη, φιλαλληλία, ανάμεσα στους ανθρώπους. _

Πίνακας 4. Απάντηση στο φύλλο εργασίας 7

Βασικά σημεία της ενότητας «Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο»

(Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου)

1. Ανάπτυξη με παραδείγματα : Αν το περιεχόμενο της θεματικής περιόδου χρειάζεται διευκρίνιση, τότε η παράγραφος μπορεί να αναπτυχθεί με παραδείγματα ή με επεξηγήσεις.
2. Σύγκριση και αντίθεση : η θεματική περίοδος μπορεί να μας παρακινήσει να επισημάνουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα και ιδέες. Στην περίπτωση αυτή αναπτύσσεται με σύγκριση και αντίθεση.
3. Αιτιολόγηση : Αν η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε να μας παρακινήσει να ρωτήσουμε το "γιατί", η μέθοδος ανάπτυξης θα πρέπει να είναι ασφαλώς η αιτιολόγηση.
4. Ορισμός : Στην περίπτωση που το περιεχόμενο της θεματικής περιόδου υποβάλλει στον αναγνώστη την πιθανή ερώτηση "Τι είναι;" ή "Τι εννοεί με αυτό;" η παράγραφος πρέπει να αναπτυχθεί με ορισμό.
5. Διαίρεση : Αν η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη έτσι που να αποκαλύπτει τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται ένα αντικείμενο ή μια ιδέα, η πιο πρόσφορη μέθοδος για την ανάπτυξή της είναι η διαίρεση του όλου στα μέρη του.
6. Αίτια και αποτελέσματα : Αν σε μια θεματική πρόταση διατυπώνεται η αιτία ή οι αιτίες που οδηγούν σε ένα αποτέλεσμα ή σε αποτελέσματα, τότε η ανάπτυξη πρέπει να γίνει με τη μέθοδο των αιτίων και αποτελεσμάτων.
7. Αναλογία : Αν τέλος η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη ως παρομοίωση ή μεταφορά, πρέπει να αναπτυχθεί με αναλογία, δηλαδή με μια εκτεταμένη παρομοίωση.
8. Συνδυασμός μεθόδων : Στην πράξη βέβαια σπάνια συναντούμε μονάχα έναν τρόπο ανάπτυξης. Συνήθως χρησιμοποιούμε συνδυασμό από δύο ή και περισσότερους τρόπους.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
Εκένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Πίνακας 5. Ενδεικτική απάντηση ομάδας 4

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	<p>Όπως ο Θόδωρος περιέγραψε τη δράση χρησιμοποίησε τον ανδρώα, επί του εγχωρίου ανθρώπου ύψους για να κερδίσει τα ψάρια.</p>	<p>Διαμαρτυρία</p>
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΣΧΟΛΙΑ	<p>Είπαμε φαντά είναι χλωμό σε όλους, το π. Ούδωρος και τον Έρσο για τη θύρα ανοικτή, τη φάρα ο οποία του έδωκε το παιχνίδι της, "τι είναι εκείνο που είναι ορθή ηθικότητα με ταύτα, στη συνολικά με δύο θα πέσει με ταύτα" - εσάντος απεικονιστική. "ο άνθρωπος" - είναι άσπυρο ο Ούδωρος να ανταποκριθεί σε αυτό το παιχνίδι, με τις επόμενες γνώσεις που κατίζει (και με την καλύτερη παιδεία που έχουμε τα χρόνια "παιδαγωγία" επί του εγχωρίου ανθρώπου, με την (επιδιόρθωση) των επί επιφανή ανθρωπότητα παιδεία που προφέρει η εποχή του. Υπάρχει να περιέχει και να αναφέρεται σε κάτι που συμβαίνει, αλλά είδος (παιδαγωγία) και χειρισμό της.</p>	<p>Προβλεπόμενα αποτελέσματα</p>
ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ	<p>Επί λοιπόν, με την ερώτηση που γίνεται ο άνθρωπος, όπως είναι, έτσι τη δυνατότητα να διακρίνει τον ανθρώπινο και τον (από τον άνθρωπο) μέτρο σε αυτό κινούμενο και να τον (από τον άνθρωπο) διακρίνει.</p>	<p>επίσης οι επιπτώσεις</p>